427
1896

अथ धर्मविजयाख्यनाटकसटीकप्रारंभः ग्रंथसंख्या १८००

1284

425
1996

धर्मविजयनाटक

Dhurm Vijy. Natuk.

427
1996

अथ धर्मविजयाख्यनाटकसटीकप्रारंभः ग्रंथसंख्या १०८०

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

श्रीगणेशायनमः श्रीमद्देवगुरुंतत्वासांबशंभुस्वरूपिणः सवानीशंकरेणास्यक्रियतेत्यर्थदीपिका १ अथात्रभवंतः श्रीमद्देवश्रद्धा
धर्मविजयाख्यनाटकव्याजेनधर्मशास्त्रार्थंविवक्षवस्तद्दर्शयंतिस्म यत्राद्यपद्यनादीसज्जकविघ्नसंघातयेकृतमंगलं शिष्यशिक्षायेनि
बध्नंतिप्रकटितेति तेजोमयमूर्तिव्यापकोपिहृदयादलसंदरहस्यदीपवत्प्रकाशितस्वरूपः शास्त्रनिर्णीतार्थप्राप्तायः सविश्वेशः
सर्वोत्कर्षेणवर्त्तते यस्मिन्नजगदीशित्रैकलोक्यंतनोपटवत्प्रोतंस्वयंचततुवदनुस्यूतः सूत्रधारोवदतीतिशेषः अलमिति अष्टपदादी
नादाय इक्कंवेतनदानंसेवानिमित्तदानंप्रयोगाभिनयनवाद्यानुकरणेनसंभावनीयाःनुरंजनीया नेपथ्यं नाट्याः पाठ्यपटीवटीबंधः

श्री प्रकटितनिजस्पोद्दृद्दशाभिरामेविभुरपिहृदयाब्जेदीपवद्दिव्यमूर्त्तिः । त्रिभुवनमिदमोतप्रोतमेवालियस्मिन्नजय
तिजगदीशः शास्त्रसिद्धांतगम्यः १ नांदीतेसूत्रधारः अलमतिविस्तरेण अद्यतावदाहूयसमादिष्टोस्मिश्रीमद्दिल्लीद्
धितवेतनदानामात्येनमहितचरितश्रीमहाकेशवदासेन यद्दयंधर्मशास्त्रानुसारिप्रयोगाभिनयनाख्यानंविनाद्यवि
तुमिच्छामस्तद्देव शास्त्रग्रथितेननवेनधर्मविजयनाम्नानाट्येनसंभावनीययंस्मार्तसमितिसदनमुपेत्यनामाढ्यसा
गीतकर्मनुतिष्ठामि नेपथ्यामिसुरवमवलोक्य आर्यइतस्तावत्प्रविश्यनटी एसम्मि सूत्रधारः आर्यसन्निहितानिनेपथ्य
विधिसाधनानि नटी अज्जचलणप्पहावेणसंघंजेव्वसाहणं सज्जं किंउण तुलाणं कज्जंसूत्रधारः आर्यनुरंजनीयः ख
लुधर्मकर्मरसिकः सकलविद्याप्रवीणः केशवदासः नटी केणुत्तवुत्तस्सिंतुट्ठे अम्हाणं लाहो सूत्रधारः दारिद्र्यभंगः नटी
हं वि अ सूत्र० प्रसिद्धप्रभावोमहावदान्यःस्वल्वसौराज्ञर्षिर्थः पूर्णमनोरथरश्मिसार्थैरन्निशमेवलाघ्यते यथा चित्तंमानस

सरोवदतीतिशेषः सर्वत्रनाममात्रकथनेनवदतीतिशेषोबोध्यः एषास्मि आर्यचरणा प्रभावेणसर्वमेवसाधनंसज्जंकिंपुनर्य
ष्माकंकार्यंकानुस्वलुतस्मिन्तुष्टेस्माकंलाभः कथमिवा चित्तमिति प्रभासंमहातेजसप्राप्तः स्वमनोरथलभतयतद्दृष्टं
प्राप्तं किंचित्रं आश्चर्यंनास्तीत्यर्थः तवचित्तंकुलशैलाद्यभिमानोन्नतंश्रीपुष्करश्रीनिवासः दक्षिणः शयोहस्तालम्युत्ति
स्थानत्वनसमुद्रस्यमहीमहिमानमुल्लंघितवान् बुद्धिधर्मकथासमुद्रस्यसेतुःमानसमुन्नतमित्यादिचित्तादिविशेषणानांश्लिष्टत्व

नसानसादितीर्थानिचरत्वयत्प्रस्तानिवंतुप्रभासरूपस्तिभावः वाग्देवीलक्ष्म्योश्चाश्वतिकोविरोधोपियत्कटाक्षादपतिरित्याह वा
ण्यति प्रीतिप्रसन्नतादर्शयन्नेनत्रप्रोतयावन्नदर्शयति यानितिशेषः येचेतनकृपयारक्षास्तुस्वाभाविकोदेवतयाविरोधानस्य
तात्पर्यः वेन्यादिवत् पृथुराजादिवत् कथाप्रसंगतोपिकेशवदासनामरूपमंगलोक्तिःसंग्रामइति अयोध्यामात्रं स्वलोकंप्रापयन् अ
योध्यास्थानमेवोपकृतंनान्येषामितिपश्चात्तापप्राप्त एतत्समयकेशवदासभावप्राप्तारामोस्माननुगृह्णाति अग्रहमाह यइति

मुन्नतंकरयुगंश्रीपुष्करेपद्मजन्मस्थानतयासमुद्रमहिमाक्रांतःशयोदक्षिणः सेतुर्धर्मकथांबुधेस्तवमतिस्त्वांचप्र
भासंजनः प्राप्तः केशवदासचित्रमिहकिंप्राप्नोतियद्वांछितं अपिच वाण्याविरुध्यतिरमारमयाचवाणीतावच्चनिर्वृ
तिश्चाश्वतिकोविरोधः यावन्नदर्शयतिकेशवदासएषप्रभप्रसादकरुणाकलुषंकटाक्षं अपिच वेन्यादिवदनुषंगतो
प्यत्नाममंगलकीर्तननाटकस्यापिसत्काव्यतामायादयतीतियुक्तमेतत् पश्यसभाजनुशपंसदोदिविक्षासाकेत
मात्रंनयनत्यात्रः केशवदासभावमधुनारामोनगृह्णातिनःयश्चैतन्मुखमीक्षतेकिलकृपादृष्टयास्वयंवीक्षतेयेचैतस्य
गुणानुवादनिरतास्तेस्वर्गंप्राप्नुवंतः नटी जुज्जई सूत्र० कृतमत्रकरणमभिनीयनंप्रसादयामः नटी णं सरुवदाणिं
जेव्व अज्जाउणेणभणिदंजंहरदेवमिस्सरइदेण धम्मविजयेण णाडएण एदेआराहणीएत्ति सू० विजयपुरीयजनवल्ला
रविंदाग्रचीवादंतश्रवणदत्तचेतसाविस्मर्तंस्वल्वमया नटी कोणुरवुवुउदंतः सूत्र० किमत्रजगतीनायकोयोःपुरासंगरे
नमिति पृष्टः कोप्यवादीत् इहहि अधर्मइवधर्मेण क्षमारक्षमबाडुना मध्यदेशक्षितिभुजाजितोदक्षिणभूपतिः ने
पथ्य आः पापमुखेशास्त्रशकुंयमंतपुरवेश्याविहारिषुब्रवीषिमहाराजपराजयकथांयतः कोपानतस्तथशरीरहिंसाकार्ष
ण्यमालिन्यनरशसभावः इदंतताविंद्रियनिग्रहश्चेत्येकेकृतोधर्मवधेसमर्थो सूत्र० आर्यसकलजनेषुप्रछन्ननिवासायाश्च
युज्यतेनखलुइदानीमेवआर्यपुत्रेणभणितंयदमरदेवमिश्रचरितेनधर्मविजयेननाटकेनैतेआराधनीयाइति प्राचीनवार्ताश्रव
णासक्तचित्तंकानुस्वलुउदंतः श्रूयंतां अत्रविजयपुरी इहविजयपुरि अथमेइति एभ्योपायणसमर्थेबाडुनामरवंनट एतेषुका
पादिषुविद्यमानेषुसत्सु महाराजोधर्मः कोपाद्यधर्मसेवकवध्याद्दमादधर्मपराजयकथांश्रवेत्याह कोचेतिन्यासभावः क्रूर

ना दुर्दांतता साधानुनाप्रछन्नविवासायगुप्तेनिवासंकर्तुंप्रस्तावनाप्रकृतनाटकक्थासगतिः वेधेयभरत मूर्खवनट अथवणिः
श्लोकः कोपादीनांधर्मबंधनामप्यसाहबंधूनामिति चित्तयुक्तः अद्योपनविख्यातोविवेकधैर्ययोलोपोयस्मात्सः देवेति धनार्थ
हिंसायामप्यासक्तचित्तयत्नधैर्यसहधातोरात्मनेपदत्वेनसहिष्यतिइतिप्रयोगः सएवार्यनागः सहतिकलभस्यः परिभवमि

मैणराजासमाज्ञप्तोव्यभिचारजन्मावर्णसंकरः यत्नानीचसंगत्यासहइतएकाभिर्वर्तमानोमहत्त्वनादुपजातक्रोधइव
लक्ष्यतेतदेहितीवदुपसरावइतिनिष्क्रांतो प्रस्तावना ततःप्रविशतिवर्णसंकरोनीचसंगतिश्च वर्णसंकरः आः पापेति
पुनः पठित्वापश्यरेवधूयभरत वंश्यनामपिनिधनेनिबद्धचित्तः साधूनामपिपूरिपीडनेनचित्तः आटोपप्रथितविवेकधैर्यलो
पः कोपश्चेदयमतिजनंतदाकधर्मः अपिच अस्तेस्मुरति श्रद्धाकृतः स्वर्गापवर्गदाः श्रद्धायांचविलीनायांनिर्लज्जकृतकृतः
किंचदेवद्विजातिवनितायतिदुर्बलानाम्रण्हातिथकिलकूपदृकमप्यदनं वित्तायद्विज्ञासनेपिनिबद्धचित्तस्तयसहिष्यति
कथंतपसः प्रसंगं अपिच यत्यसपातनिरताः किलरागलोभद्वेषाग्रहपुग्रहीणामधर्मचस्त्रीनाथस्याश्वयामरजनभक्ति
सहायः समानिहंतति कथंसकृतंनहिंसानीचसंग· अज्जउत्त वराईकिवणदाधम्मस्स किंकलिस्सदि वर्णस·प्रियमे
वं नप्रयच्छति नरवादतिस्वयंपीड्यत्यनुगतानपिसुधा देवपित्र्यविधिबोधबंधुरा स्वार्थतिक्तसकृतेकदर्यता अपिच
पूतगंधवसनाननोज्झलहासनाबकुलपिल्लाकृतिः क्वस्थितिर्भवतिषण्यकेणाव्याप्तामलिनताभवेद्यदि किंच
यःपीड्यत्यनपराधमपिस्ववर्गमुद्वेजयत्यपिमुनीन किमुन्यान्यलोकं आराध्यनेष्यविरमत्कुटिलस्वभावः सत्कर्मनाश
यति सोपिनिन्द्यस्वभावः अपिचसाहसकरसानित्यमकृत्याचकृतोद्यमा सेयंदुष्टामृतापुंसां कृत्याधर्मविरोधिनीनीच·
से अज्जउत्त अणिट्ठाहस्स विवत्तीओ अरसपल्लाहमीति संभावेमि वर्णसंकरः प्रियेस्यमहिमानंवर्णयितुंयत्नमाकुला

त्याद्यभिसंधुक्तप्रयोगवत्सोदव्यः सकृतंधर्मनिकृंततिछिन्नति आर्यपुत्रवराकी कृपणता धर्मस्यकिंकरिष्यति नप्रयच्छतीति न
दद्याति नमुंचेत्याकृपणतालक्षणाकरणेन अर्थगृतान्सवकानपियज्ञश्राद्धविधिनाशोभनताकदर्यता कृपणता सकृतप्रतिकूलस्वभा
वंकरोति नकुत्रापीत्यर्थः पूतिगंधेति दुर्गंधवस्त्रमुखाभ्यांसमुत्पन्नायावासनादुर्गंधस्तयोःस्वतमलिनीकृता अकृति

431
1996

र्यंयाना व्याप्तविस्तीर्णा यद्वति स्ववर्गंबंधुसमूहं आराधनेकृतेसत्यपि जनश्यकुटिलस्वभावः क्रूरत्वंसत्कर्मधर्मं साद
सेति कृत्याकलहकारिणी दुर्दांततापुंसांकृत्या साधुता आर्यपुत्रअनिग्रहस्यापिबलीयान् खलुपराक्रमइतिसंभावयामि अथामि
त्रावरुणविश्वामित्रपराशरविनाज्ञानाकुंभादिभ्यः गस्यसकुंतलाव्यासश्रृंगिऋषिरूपणोत्पत्तिरूपमनिग्रहपराक्रममाह कुंभेति आ
र्यपुत्रेणशोभनंआचरितंयत्सरिहीनपक्षस्यधर्मस्यपक्षपातपरिहत्यमनुः पापस्यपक्षपातआचरितः पापस्याधर्मस्य किंपुनाक
मप्यंतदेवकुलं राज्ञोधर्मस्ययवीयान् कनिष्ठभ्राता तृतीयपुरुषमवाह अनिग्रहादिति अक्षाणामिंद्रियाणागणस्यानिग्रहाद्धर्मं

यःस्वयमागम्यागमनेपिनिबद्धधैर्यतयाधर्मंव्याकुलयति अपिच कुंभाभरोधीवरजामृगीदृशः समाधिभाजामपिय
त्प्रसूतिः सोयंतपोविघ्नकरेंद्रियाणामनिग्रहस्यप्रकटःप्रभावः नीचसं० अज्जउत्तेण सोहणं खु अचलीदजं पलि
हिणं परस्स धम्मस्स पस्सवादं पलिहलिअं महिणोपावस्स परस्सवादो आचलिदोवर्णसं० प्रियंनकेवलं पक्षपा
त्रमात्रंकिंत्वेतस्मिन्नन्वयेवतीर्णानामस्माकमुचितमप्येतत् नीचसंग- किंतुब्राह्मणं वि एदं जेव्व कुले वर्णसंकरः न
तृतीयपुरुषएवास्माकंराज्ञोयवीयानिंद्रियानिग्रहः पश्य अनिग्रहाद्गणस्यधर्मेणनष्टप्रचारेप्रभवत्यधर्मस्त्रीषु
प्रदुष्टासुमहाज्ञानानामज्ञानसंभाव्यभिचारपादाः नीचसं० अज्जउ अहं वि तुम्हाणं जेव्व उद्दगदो उप्पण्णा तुम्हसंगदे
णगाहसक्कं अणुहवंतीसव्वसंकरज्जीणं सीसेचिट्ठामि वर्णसं० सर्वाप्ययंप्रभावोराज्ञोभाग्यंचतातपादानां यतः य
भिचारप्रसक्तानांकुतोभ्रातृकृतः पिता कुतोगुरुः कृतोगम्यासर्वमेवसमंजसं

नष्टप्रचारेसति अधर्मेचप्रभुत्वंप्राप्तेसति कुलांगनासव्यभिचारदुष्टासुसतीषुव्यभिचारपादाव्यभिचारचरणामां अजीज
नत्सुसादयामासुः इंद्रियानिग्रहाद्व्यभिचारद्वारमदुत्पत्तिरितितृतीयत्वंतस्येत्यर्थः स्वामिकुलभवर्णसंतुष्टावीचसंगतिः खलुलोकि
कृर्विकामात्मस्वाधंकरोतिजुज्जइति युज्यते ःस्म पितुष्माकंनेवोदरादुत्पन्नायुष्मत्संगतेनगर्हस्वमनुभवंतीसर्वसंकरीणांशिरसि
तिष्ठामि युष्माकंवर्णसंकराणांसंगेनसंगमेव राज्ञोधर्मस्यप्रभावः तातपादानांपितृचरणानांव्यभिचाराणांभाग्यंसमंजसं०

नकेवलमावाभ्यामेवंविधंदांपत्यमनुभूयते दृश्यते अन्यत्रापिक्वचित्क्वचित् तथाहिवेश्यासक्ताः कुलजाकुमारागमैंधुनासांजनयंति कन्याः कालेनतास्वैवरतिक्षमासुमनोभवंमोहतराङ्गजंति नीचसं० सदमए धम्मप्पमुहावितुम्हाणं समानंस्वसदृशंदांपत्यंलोकेदृश्यति नकेवलमिति ऋतंमायाधर्मप्रमुखाअपियुष्माकमेवकुलेप्रख्याताइतिकृतेपुरुषः परमात्मानंहिस्मरणेकथयतु आर्यनिषिद्धक्रियायां भोगपत्यां अन्ववायोवंशः तत्किमिति युष्माकमेतादृशोविद्वेषाः कोनुखल्वस्य अपराधः अपराधमाह ज्ञानमिति एतेज्ञानादयः कृतसत्ययुगस्यादोसकृतस्यधर्मस्य अवतारःपादाःसमाक्रम्य सम्यक्कलवराकृत्वानपतिरधमः अस्माकंवर्णसंकरादीनां यदावर्ण

नकेवलमावाभ्यामेवंविधंदांपत्यमनुभूयते दृश्यते अन्यत्रापि क्वचित्क्वचित् तथाहि वेश्यासक्ताः कुलजाकुमारागमैंधुनासां जनयंति कन्याः कालेनतास्वैवरतिक्षमासुमनोभवंमोहतराङ्गजंति नीचसं० सदमए धम्मप्पमुहावितुम्हाणं जेच्चु कुलेप्पसूइ ति वर्णसं० आः किमुच्यते स्मत्कुलप्रसूताइतिमनश्चतुर्थः कर्त्तपुरुषः सर्वेषांमूलपुरुषः नीचसं० ताविछरेण कहेदु अज्जोव वर्णसं० अयमनादिनिधनोभगवान्कर्त्तानस्यविदितक्रियानिषिद्धक्रियाचद्वधर्मभोगपत्योतत्रविहितक्रियायाधर्मप्रधानोवं शोनिषिद्धक्रियायांचाधर्मप्रधानोऽन्ववायः समज्जनिनीचसनाकिति तुम्हाणं एदारिसो विद्वेसो वर्णसं० धर्मस्यैवापराधे नीचसं० कोणुसखु तस्स अवराहो वर्णसं० ज्ञानंतपोयज्ञविधिःप्रदानमेतेकृतादोसकृतावतारः एतेःसमाक्रम्यजग तिधर्मःसंतापयामासबलाद्धर्मं ततश्चपरिक्षीणोन्पतिरस्माकमवसरंप्रतीक्ष्यमाणः कश्चिन्निरर्दोवसत्तनश्वसमुपेते त्रेतावसरेज्ञातमर्मीमरत नीचसं० तदो२ वर्णसं० ततश्चद्विषज्ञायमनोरथोन्मथितचित्तमासीत्पस्त्रिविष्टपसुरवरस्पृहा जनितकृष्टमिष्टेमनः वितानमिवदानमुज्वलविभूतिकामोन्नमत्सदानमितद्योखरंविकृत्त, वधवर्णाकृति नीचसं० तदो२

संकरादयः उत्पत्स्यंतेतदाममबलमितिसमयपरीक्षांकुर्वन् ततस्ततः त्रेतास्थितधर्मपादत्रयंशैथिल्यमाह द्विषदिति तपः शत्रुजय कायनयोन्मथितंचित्तमस्येवंभूतमासीदिति सर्वान्वायेइष्टयागस्यमनः स्वर्गसुखेछयाजनितंकृष्यस्यतत् उज्वलविभूतेर्महा ध्यायोमनोरथस्तस्यान्नमत् दानस्योपरिपतत यदंतेननमितः शोखरोमुकुटोयस्यतत् अतएववेषोलंकारवस्त्रादिः वर्णोगोरा दिः आकृतिराकारएतत्रयोविकृताविपरीतायस्यतत् दानंवितानमिव विहंगतहर्षमिव ततस्ततः दैवेनादृष्टेनदुर्विपाकोमरणे द्वापरयुगस्थितस्यधर्मपादद्वयस्यातिशैथिल्यमाह सत्त्वस्यसत्त्वयोनाशोरजसःपराभवः पराजयएतास्यांप्रीतौमिथुनाभ्यांयेविधुरा

त्मनः पापबुद्धयस्तेषांसततंतुर्यागोऽग्निचारकर्मणांदंतुरोवक्तृदंतोभूत दानेचउद्गतामहतीयायज्ञः स्पृहाकीर्त्तिछातया आकुल मभूत द्वापरेलोकेग्निचारकामायज्ञाकामाश्चयजुर्वित्यर्थः विधास्यत्यात्मपः क्रियानमस्कारयोग्यामन्योयागमत्युः क्रोधः दासेदानं सज्जनइत्यभूतेषुबंधुवहरतिसतिसोपिधर्मोपिभयप्राप्तः सन्नारायणनामस्मरणेनवकालंनिर्वहति आर्यपुत्रएवंभणामि यदिसो

वर्णसं० ततश्चद्वापरेतपसोप्यासीद्दुर्विपाकएवंक्रमसततंतुरग्निचारदंतुरोदानमुद्गतयशः स्पृहाकुलं सत्त्वसंक्षयरजःप राभवप्रीढरागविधुरात्मनामभूत नीचसं तदो२ वर्णसं० ततश्चास्माकंसर्वधादुःखैकबंधुःकलिरेतेषुदिनेषुवर्णाश्रमाननु गृह्णातिइदानींच विद्याविघातानमस्यात्तपस्यामन्योमन्युः सवकसंप्रदानं इत्यंस्तेसज्जनेसोपिविभेत्यत्यंत्वातिक्रूत्यादा त्मविद्वेषः नीचसं० अज्जउत्त एवं भणामि जइ सो अरोजेव्व रणोधम्मोतातस्स विरोहे तुम्हाणं मणो कहं चलेदिवर्ण सं० प्रतियसचरितानुसारेण सहिधर्मशास्त्रमुल्लंघ्यवराजेदुच्यति नीचकहं सत्थे विअत्थि एसोविचालो वर्णसं० अथकिं नीचसं० ताएदारिसाचलणकारीलोएण धम्मो तिकहं भणी अदि वर्णसं० आः क्षुद्रोयंजनोऽनार्यमप्यार्यपदेसमारोप यति कथमन्यथा भीष्मंगुरुं सर्वसत्तंनिहत्यद्रुंपितव्यंतनयेवियोज्य युधिष्ठिरः स्वानपिघातयित्वाधर्मावतारः प्रथि तपथिव्यां नेपथ्ये आः पापजातिचांडालवर्णसंकरकथमस्मानवाधिक्षिपति विरुद्धाचारः सोदरेतिनियोज्यएवंस्म स्माभिरप्यधर्मोदंडयपदंप्रापितः यच्चप्रलपसिप्रसिद्धमूलानामस्माकंसमूलनंतदद्याकाशस्यमनोभिस्तिलानूवास यसियतःप्रमादपठितेपिभगवान्नाम्निसत्याचभगवत्यांभागीरथ्यांकथंप्रवताजीवितकथापिवइय ७

दरणवराजोधर्मस्तर्हिसस्यविरोधेमुभाकंमनःकथंचलति कथंशास्त्रेपि अस्ति एषविचारः अथकिंसर्वथावर्त्ततेइत्यर्थः तर्हिएतदाचरणकारीलोकेनधर्मइतिकथंमण्यते क्षुद्रजनकृतेःसाधोः साधुपदारोपणेऽतिप्रसिद्धं दृष्टांतमाह कथ मन्यथेति अन्यथासाधुपदारोपणाभावेपित्यंधतराष्ट्रतनयैः दुर्योधनादिभिः उत्थानअग्निमन्युप्रमुखान् आकाशस्यस्क

मनोभिः पुष्पैः ७

लंकेति लंकायांइंद्रादिनिरोधेनालंकारभूतेबंदीनिगृहेनिवसतः गतशोकानयश्वक्रे हरिसतोमकरीवबालीतयोर्मित्रत्वंशत्रुत्वा
ध्यांयुक्तः क्षणमात्रस्मरतोपिनिवर्त्तितकालिपातकादशरथगृहभूषणसदूषणारिः श्रीरामचंद्रः यापहृतः श्रमसमूहालंकरसे
तसर्वान्नरक्षेदित्यथः मृदनेति मदनमथनः शिवस्तस्यनाराकांतिश्चंद्रस्तस्यकांतिप्रचलद्भरतसमुद्रक्षुभेज्ञलेः दसंतिस्वर्गनिःश्रे
णीधारायदिहदिचलंत अपीतिकृत्वापिदेशेनिवसद्भिर्जनैः पापिनामपिमोक्षमार्गस्यमुख्यमित्रंसरयूपुरसिंधोर्गंगायाःमहान्

अंकालंकारकारागृहवसतिजनोनाकपाताललोकांश्चक्रेयस्तीर्णशोकानहरिसकृतसारिवाः मित्रताभ्यामुपेतः हेला
मात्रस्मृतोपिध्वस्थितकलिमलः कंतपापप्रभृतातपायादायात्मानमाराद्दशरथसदनाभूषणंदूषणारिः अपिच मदन
मथनतारकांतिकांतिदंतीप्रचलद्भरतपारावारगौरः पयोभिः सगरनृपसुतानांस्वर्गसोपानधारायद्दिहदिकथमा
रादेतिपापप्रचारः अपिच अपितिजनानांमोक्षमार्गकबंधुर्यदिहसरयुपुरसिंधुर्गोरुपाथःप्रवाहः क्वचिदपिनिवसद्भिः
कीर्त्यतेस्नानकाले कथमिवनरकोधुः सर्वदास्यान्नरिक्तः वर्णसं० प्रियेसर्वेषामस्माकमयमभ्यर्हितमोवंशगोमाज्ये
क्षोराज्ञांदध्याउधगत्यासहहुतप्वाग्निवर्तते यष्ट्वः स्नानोपवासविघ्नशासननित्यहोमस्वाध्यायसाधनविधिश्रमदुर्बलो
गः स्वसर्वस्वमेवृपितृदेवमुखेनियोज्यक्षीणायिमातिभगवानिवृचारुचंद्रः अपिच मुकुमुंकामसुरवंनिरीक्ष्यनूमज्ञन्मथा
र्थस्यविधेयभावं मोक्षणएष्टेनुस्तः कथंचिद्दानावलंबः परमधंगत्या अपिच श्रीयाज्ञवल्क्यमनुदवलविष्णुशंखवशाता
तपादिमुनिनिर्मितपक्षपातः कात्यायनद्विजसकाशितगृह्यसूत्रव्यादिष्टपद्धतिरपिस्वयमेवपश्यन महचनोदुपजातको
धश्चलस्यतंतदपसरावइतिनिष्क्रांतोविष्कंभः ततः प्रविशतियथानिर्दिष्टोराजाउधंगतिश्च राजाः आः पापेतिपुनःपहि
त्वाननुरूपस्वअस्मद्भवसायमंतरापिभवत्कुलकोपकण्यया सूयथाप्रसतोन्नहदृष्टवानायासेनभवतेनाशयिष्यतियतः दुष्यति

जलप्रवाहः स्मर्यतेतर्हिनरकमेवांधुरंधकूपः सर्वदारिक्तः शून्यः कथंनस्यात् वंशगोम्नाकुलपतिः राजाधर्मः स्नानेति विद्यमाश
नंदनावशिष्टन्नभक्षण स्वाध्यायसाधनमभ्यासस्नानादीनांविधिः क्रियातच्छ्रमेणदुर्बलांगः सर्वस्वधनं एवंभूतानिकिंमयमित्या
शंकयधर्मसहायानदर्शयति मुकुरितिद्वाभ्यांविधेयभावंदर्शयता कथंचिन्महाकष्टेनानुगतः परंकेवलदत्तोबलंबायस्यसश्रीया
ज्ञवल्क्यादिभिरृष्टादशभिः स्मृतिकारैः निर्मितः कृतः पक्षपातोयस्यसः कात्यायनद्विजसकाशितकात्यायनसूत्रंचेताभ्यांदीन

मार्गोपिविघ्नेभकोनामपूर्वनरः संक्षेपपूर्वकनट उत्कृष्टनटप्रवेशः श्रुतंमयायुष्माकंसपत्नजननयाहृदयंप्रसृतोधर्मइति तर्हिकि
मिति नानुगृह्यते द्यूतमदिरापानाद्यासधर्मस्यानुग्रहपात्रतांदर्शयति दूरमिति दूरमत्यंतंद्यूतमदिराकृष्टचित्तहृत्तिः अतिदुःखितः
सर्वजनायेनसःद्विजानांब्राह्मणानांहिंसाव्यसनी आसवधर्मः पुरास्कृर्णमहरत् तदिति अस्याधर्मस्यवृत्तमाचारं तदाचाराअध
र्माचाराः समाहृतानानाः एकःस्वल्वपराधोराज्ञास्मर्यते नरवपराधानांसहस्रे आवश्यकइतिपरिणतो परिणामेयनसद्दसंधिर्मे

येब्राह्मणपुगवेभ्यो वेदान्विवादेपिरवेडयंति निर्दलितविघ्नेश्वरपादपद्मतेषांकुलंकुत्रपुनःपृथिव्यां ऊर्ध्वगतिः सदंम
एतुस्मार्णं सवनाजणणीं हि अजस्यस्कंदो अधश्चेति राजा अथकिं ऊर्ध्वग० ताकिंनिणाणुग्गहि अदि राजा आर्य
नायमनुग्रहपात्रं यतः दूरंदूरोदरस्फारहतेचित्तहृत्तिर्युवंगनागमनलोलमतिर्निनांतं उद्वेजितारिवलज्जनः प्रसभंपुरा
सोहमाहरद्दिशसनेव्यसनीद्विजानां तदस्यवृत्तमालोक्य सर्ववर्णास्तथाश्रमाः तदाचारासमाहृताबुद्धिमूलंहिसगतिः
ऊर्ध्वं एक्कारस्सु अवराहो २ एरवसि अदिणरस्सु अवराहाणंसहस्से राजानायंभाजनंक्षमायाश्चयेवस्यात्पूर्वमेवेना
वान् संघर्षोनस्यात् यतः आवश्यकः परिणतोसहयेनसंधिर्नवमनस्यमपितनपुराविधेयंनोवामनस्यवृद्धितंतमेतिकरापि
संधिर्योधिदधातिघटितंगुणवतकथंचित् ऊर्ध्वतदो २ राजानतरेश्वासमूहकमात्यैराचारव्यवहारप्रायश्चित्तैरितस्ततोबोध्य
मानःक्वाप्यत्पन्नजन्मधिक्कृताः सर्वेवर्णाः स्वव्यापारमन्वतिष्ठन् तथाहि तथतःप्रभृत्यद्यदिनंयावत् विप्राःषट्कर्मभाजः
क्षत्रनरपतयोवर्णरक्षानुरक्तावैश्याः कृष्यांप्रसक्ताःपरिचरणविधौव्याप्रियंतेचशूद्राः कुर्वंत्याम्नायपाठंपटुमतिबटवः
पंचयज्ञानुरुहस्थाः पाराकाद्यंवनस्थाप्रणवजपविधिंभिक्षवोमोक्षसंस्थाः अंगनादर्शयतिपश्यतिनान्यवत्कंगेहान्नया
तिनचतिष्ठति दुष्टसंगेनाच्चैवदत्त्वापिनकुप्यति सापराधेपत्न्यादिमानिचरितानिकुलांगनानां ऊर्ध्व० अज्ज धम्म ओना

लनं ततस्ततः सर्वेषांस्वधर्मासक्तिमाह विप्राइति अध्ययनादिषट्कर्मभाजः वर्णाश्रमरक्षणानुसक्ताः परिचरणविधौसेवावि
धौ समर्थबुद्धिब्रह्मचारिणोवेदपाठं पाराकाद्यव्रतं मोक्षसंस्थामोक्षनिष्ठाभिक्षवः सन्यासिनः प्रणवजपविधिंकुर्वंतिवर्णाश्रमु
धर्मानुक्त्वाकुलांगानाधर्मानाह अंगमिति इमानि अंगमित्यादिवाक्यानि आर्यधन्यास्ताः पतिव्रतामहाप्रभावाः श्रूयंतेतासा

माहात्म्येकथयतु आर्यपुत्रः तासांज्वलनप्रवेशेकः पुनर्लाभः कुंडुबंपरलोकेतासांपुनः कागतिःअयीति वन्हेरर्चिषि ज्वालायांविशे
मेप्राप्तासार्चिमार्गेणस्वर्गादीन्प्राप्नोतीति पुराणादिषु श्रूयतेतः धन्यास्तारूकपत्न्याः आर्येणश्लाघ्यते इत्येतिस्थिति शर्मणा
सरोषेनज्ञातोवेदोदयशाध्याधिक्यादिनाफलितः ततस्ततः हस्तगतंप्रतिपक्षकोनुखलुपरित्यजति आर्यपुत्रएतेषुदिनेषुसो

व्यदिन्नदीवोमहाप्य हावासूणी अंदनाणंमदत्तणं कहेदुअज्जउत्तो राजादेविकः समर्थः प्रभावबर्णनेपतिदेवतानां
यास्कांतमादायचित्तामविश्रासयंताः स्वधर्मनिरतामरणांतिकंपितेजः परस्यपुरुषस्यकथंसहंते इत्थंविचिंत्यवि
विक्षेपुरतःसतीनांशैत्यंप्रयातिभगवान्किमुवीतिहोत्रः ऊर्ध्वग० ताणंजलणप्पवेसे को उण लाहो राजा अविछिन्न
प्रियसंयोगः ऊर्ध्वग० डुंएव्वं राजा अथवंकिं परिणिहितंमतंपरिणेतारमसोजहाति ननपरित्यजति प्रियोयमद्गुण
कुब्धोनुभवांतरेष्वपि ऊर्ध्वं परलोएताणं उणकागदि राजाउमालोक प्राप्तिस्तस्मादनिहत्तिश्च यतः अपिचदुष्कृति
नस्तंपतिसमुपादायहिरण्यरेतसः विरताचिर्भिसार्चिषः पथासमुपैतीति कृधासहशक्रमः ऊर्ध्वग० धण्ण ओता ओ
एव्वति ओ जाओ अज्जेणसलाहिज्जदि राजाप्रियसर्वस्वेवधन्यास्तायासांमाहात्म्यंशास्त्रमपिकथंचिद्वक्तुंशक्नोति
अपिचनेत्रजातः कटाक्षविक्षेपसमधरोभाषितंकांतकर्णः कोपेचितंस्वकीयंगतिषुविलसितंवासगृहस्यभूमिः धैर्यमा
तुष्यितान्तिस्तनयुगघनतोहारभारः सतीनांसौंदर्यंदीर्घशाटीकलयति वलयंमार्दवं दोर्लताया ऊर्ध्वग० तदो राजा
ततश्चद्रव्येषुशुद्धिरधिकाकनकादिदानंपात्रेषुकर्मसुनिर्गुणनायकस्य नारीमुखादिपित्कर्मनमश्वराणांपूजे
तिशर्मक्लांतिः फलितश्चवदः ऊर्ध्वग० तदो राजा ततश्चत्रेताद्वापरयोः संधौकदाचिद्विनायमायन चारमुखा
दवगतोपिदुर्बलइत्यपेक्षितोस्माभिर्वर्णाश्रमनिरूपणपातेनकलिबलेनचेतावतीं भूमिंगमितः पुनस्तथारूपः
वसंहृतः ऊर्ध्वं हस्यगदं पडिवरसवं कोणि रखु पडिच्च अंराजा तस्यैवकर्मणः फलेयतः ऋणस्यशोषः प्रतिपक्षवशाव क्रः

संबाधितपक्षपात आर्यः पुन परिहीनपक्षपतस्तर्हिकथमिवसद्विनीतोजेतव्यः संभाव्य अलंसंभावनानकार्यत्यर्थः तेज
सः शत्रुजये दृष्टांतमाह अस्तामिति कृशोपिसिंहबालकोगजस्यदृशिनायाति यावत्तावदेवमासलनुर्गदालसोहतांव

लोहस्तीपर्वतमुद्वास्य आस्तांनु अनादरे आस्तामिति सुवनकुहरेगहविवरेदवसुविवनप्रदेशेस्वाहाभर्तुर्वन्हेर्विस्फुलिंगकणः आर्यपु
त्रबलीयान् खलुएषयतः कामक्रोधलोभप्रभृतिस्तस्यबहुभिः कृतोपजापोयंजनएनमेवकामयति नपुनर्मुञ्चति एषः अधर्मः तस्या
धर्मस्यकृतउपजापोभेदोयस्यएनमधर्मउपजनयतिभेदप्रापितः परिणतापरिणामनरकस्यवेदनयादुःखेन उद्वेजितोभयंप्रापितः पाप

स्फुलिंगः फणिनः शिशुश्चयेस्थापितः कोमलबुद्धिभाजांस्वनेपितेषांकुशलंकृतः स्यात् ऊर्ध्वग० अज्जउत्त जई एदे
षुदिनेषु सोःसंवादिदपररक्खदो अज्जो उण पहिलिण पररक्खो ताकहं वी अ रक्खदुत्तिणी दोज्जदवो राजा देवी अलमस्मारुह
शानप्यधर्मापेक्षयादुर्बलान्सभाव्य तेजस्विनांतेतेजएवजयति राजन्नोपकरणानिकलेवरंवा यतः आस्तांनुपीवरत
नुमेथरोदमंथरोवादांतावलोपिजगतीगह्वरेषुस्वेछाविहाररसिकः किलनाभ्युपेति यावत्कशोपिदृशिकेसरिणःकिशो
रः अपिच आस्तांतावद्वनकुहरेकोपिगाढांधकारःस्वत्यापक्कः प्रभवतिपुरस्तानिहंतुंप्रदीपः भूयाद्भूया दवसुवितणाह
स्फाणांचयोवास्वाहाभर्तुस्तदपिदहतिनाग्नाविस्फुलिंगः ऊर्ध्व० अज्जउत्त बली अंरक्खु एसोजदो कामकोहलो दुष्प
डुदिहिं तस्सबलेहिं किदोवज्जावो अ अज्ज णोणं जेव कामेदि ण उण तुम्हाणं राजदेवि आपातमनोहरंदियलोल
नेन तत्स्वविधेयभावमुपगतोप्ययंलोकः कर्मविपाकद्वारास्माभिरुपजनभः परिणामेनिरकवेदनयाहिंजितत्वं स्यति
पापसंसर्गंकिंचस्वप्रयोजनतत्परः कृपनरुपकर्तुरत्याहितसहायोपिहितः गीर्वाणाः सुधयाः सुरामदिरयापा यो
धरमानवाः सर्वस्वार्थापरायणाजलतयाकेनामुनातोषिताः पाणेवारिनिधिंनिधायपिबतोयादोमहीध्रेः समंनोमि
त्रावरुणात्मसंभवमुनेःकोप्यंतरायोभवत् तथापिप्रवृद्धस्यरिपोरुपचारः सच्चरंविधेयोविजिगीषुणेतिप्रेषयाम
स्नावतीर्थायतनपत्तनारण्यपर्वतक्षेत्रेषुपुराणश्रवणादीनु नेपथ्ये दिशशून्याकारश्चपल्लवगतच्छायजलाः समस्ता

संसर्गंनन्वधर्मप्रियकामादिभिः कृतविषयसरवाद्यपकारोलोकः कथमधर्मसंबंधंत्यक्षतीत्याशंक्याह किंचेति अत्यंत
मासमंताल्लुलतेहिंतेननृपकर्तुरत्याहितेस्वार्थपरलोकस्यासदायत्वंकृष्टमित्याशंक्याह गीर्वाणाइति जलातयाजडत्वेनयाजडत्व
मित्रावरुणात्मसंभवमुनेरगस्त्यस्य कोप्यंतरायस्तमेवं माकुर्विति वक्तापि नेपथ्ये जवनिकायां घसमथोदिनमध्यः दिशइति चल

कारीचिकामयजलादिज्ञः सर्वस्याकाशमध्यस्थत्वात्सूर्योदयाकारदर्शनाः जननेत्रस्थसौरतेजः प्रतिघातेन प्रायशोनिमीलनात्कुक्ष
लत्वसमर्थाप्यपविषयारूपादिरसानष्टः क्रोधीभावमुच्छ्वसन्नुच्चैः अत्युग्रः तरुणोमध्यंदिनवर्तीयः सर्यस्तदुत्पन्नकुशादवदु
यगिरिवरशिखरपरिसरादुदयाचलश्रेष्ठशिखरप्रदेशातः अंबरसरणिराकाशमार्गं मिहिररथतुरगाः सूर्यरथाश्वाः विश्रामार्थ।

प्यस्तोयं जननयनकोशस्यविषयः पयः क्रोधीभावंव्रजति सरसिस्वल्पसल्लिलप्रचंडोमार्तंडस्तपति जगतामेषशिरसि
राजा अवलोक्य तरुणतरणिकिरणजनित क्लेशवक्लान्तामुपेति छायाजनानां त्वरिततरमुदयगिरिवरशिखरपरिसरादेव
रसरणिसमारोहणपरिश्रमादिवमिहिररथतुरगास्थिरतामुपयांति गगनांगणे पुननंपथ्ये दर्पणस्वेनसारोरपिकरनिकरः
वेनतेयाति क्लेष्टव्याबलाइत्युदस्तोत्पणपाणिगरलज्वालयोष्मायमाणाः ध्यानैर्वक्त्रसारोग्निर्घनघनजघनैः क्लेनज्वालसार
नामध्येच्योम्नः कथंचिद्विदधतिविरतिंसन्नयः सन्नसन्नैः राज्ञा अहोविषम्यमस्यसमयस्य छायामत्युपकारिणीविटपिनः
स्वामात्मनाकुर्वते शोष्यंदुर्लभनागतंचसलिलैरंतः क्वचित्स्थाप्यते कांतानाभिकुचमंडलं मलयजालेपनसंगोप्यते मध्याह्न
पवनोपिविज्ञनपदेरंतर्हितोलक्ष्यते तदयमध्याह्निकशोषणस्नानतर्पणादिनासमयमन्यंकुर्महतिसहरागानिष्क्रांताः
इतिश्रीमत्कुक्कुरदेवविरचितेधर्मविजयनाम्निनाटकेप्रथमोंकः १ प्रथमतएवप्रस्तावनायांप्रक्षिप्तस्यव्यभिचारस्य
व्यस्यवर्णसंकरस्यनीचसंगत्यासहप्रवेषमधर्मस्थाप्यनयोक्तामध्येनिर्वहणसंधोकथ्यमानविजयस्यधर्मस्यराज्ञाप्रवे
शानंतरंतमधर्माचरणंव्यभिचारादिप्रवेशनवक्तुंद्वितीयमंकमारभते कविततइति ततःप्रविशति व्यभिचारःआज्ञ
प्तस्यधर्मणयथावद्व्यभिचारप्रथमतीर्थपार्वतीप्राणनाथपुरहरिरागवनितयापरस्परप्रीत्यासहरागहस्थमनुरूपवनांच
रितुमनवतोःवलोक्य कुलीनतरुणीतरुण्यरपिस्वछंदविहारिभिर्भवितव्यमिति तदिदानीप्राप्तमयानंदवनंसंपादिता आज्ञा
गुप्तोविधेयभावंनीतव्याप्तत्वः सर्वोपिजनः यतःक्वचित्कांतंपरमभिसरत्यन्यमनाविज्ञकामादूतीकंचिन्नयति विविधैश्छद्म

स्थिरतां दर्पणेति स्वमदेन सूर्यकिरणसमूहैः अरुणेनाति कर्षिताव्याबलोतीचपुलाबल्युः संदराचयावत्युमुखरज्जुः तस्याग्रग
र्दीरना बद्धफणाः फणिनस्तपाविषज्वालायाचसंतप्यमानाः ध्यानेविज्ञोषणगृहीतमुखैर्वेसाभिश्च अतिघनजघनैः सन्नसन्नः सन्नु
स्याश्वाविरति विश्रामयथादुर्भिक्षादिवधम्यलोकेदुर्लभमन्नादिकंस्वीक्रियतेतथाहन्नादिभिक्षायादिकमधस्वीकृतमित्याह छायेति

439
1995

मस्तपक्षोनमलयात्सन्नचंदनचूर्णेन अंतर्हितः स्वयमेवगुप्तोवायुस्तालवृत्तेः इतिधर्मविजयार्थदीपिकायांप्रथमोंकः १
व्यभिचारेति संबुद्धिः प्रथमतीर्थमुख्यतीर्थकाइवादृष्टिरागः स्वस्वज्येष्ठभ्रातानस्त्याग्राहस्थ्यंगृहस्करवं आनंदवनकाशीविधेयभा
वंबध्यतांस्त्रीणांस्वबध्यतांदर्शयति कांतंसुंदरंपुरुषं आत्मनास्वयमेवाभिगच्छति अयंरतिरसिकोअतिसुंदरोतिबलवान्एतेन
सहसुखमयारतिसुखमतीवानुभूतंअयंबभ्रुधनंदास्यतिइत्यादिभिर्विविधैः कपटैः इतीकोचित्स्वयमनभिगच्छंति परपुरुषेनयंति स्व
वशंयोवनं पुत्रकामाद्बालाविवशापुरुषाणास्वबध्यतामाह एकत्रेति एतेस्यामासक्ता इत्यविदितचरितमाचरितयेषांते एकेकचन

भिः संप्रलोभ्यकाचित्कुलप्रजातिसफल्यंजारसंगाद्भयः स्वंकाचिद्दुग्धाप्रतिमदमट्यात्बालापुत्रहेतोः अपिच एकत्रैकेनिव
वासादविदितचरिताः संश्रयंत्यन्यकांताः भूत्वामित्राणिभर्तुर्विलसतिमपरेतस्यदारेभजंति केचिद्वाणिज्यदेशास
स्त्रिरणमियात्केपिधर्मोपदेशव्याजात्केचित्परेषांशरणमुपगताः कामिनीःकामयंते अपिच वाटीविस्फुरणमनर्घ्यमुरा
रशाटीपाठीरकुंकुमविलेपनमन्यदाराः तीव्रासुराकुसुमपल्लवीनीचनाय्या स्वर्गोपमेवनरकः कलुकेनदृष्टः सविमर्षंच
किंनुखलुननताचरितानि पीतिंनितुंपरिहिताचिरयांति परस्परप्रीतिः पुरोवलोक्य अये अस्युपेतेवल्लीयसखी ततःप्रवि
शति परस्परप्रीतिः परस्परप्रीतिः अम्मो अपुव्वाविणएमित्तस्स चुल्ला कहं णु भाणिस्सं किं णु भाणिस्सं कहं वि अज्ज
गांइदं सइस्सं कहवा एरं कंमहोदि त्तिमहि अअंकपिरंदालिं उणणं पडिच्छिअ लो अवुत्तं तये रक्खणकज्जेण अहिरवि
हाए वि म्मम मुआइं विअ दिणाइं संवुत्तां इत्यूपसर्पति व्यभिचारः सहर्षं एहिप्रियेतावदालिंगस्व परस्परप्रीतिः

एकत्रस्थलेनिवासादन्यस्त्रीभोगार्थमाश्रयंते सहवासमलभ्यमानाः अपरेविलसति विलासंमैत्रीकर्तुमसमर्थावणिज्यदेशात्केपि
परिचरणसेवातन्निमित्तात्केचिद्भयेभवदीयायुरवएतासोधर्मोपदेशकुर्मइति व्याजात्यक्तदेशाप्राप्ताः वरकामिनीवांछंति एवंव्यभि
चारंकुर्वंतोव्यभिचारंतन्माधनानि पुरुषार्थंतथामन्यंतइत्याह धाटीति उदारवाटीमहत्वरुंपाठीरंघृष्टचंदनकुंकुमकेसरंवि
मर्दयं सविचारं व्यभिचारसः स्वयमत्यासक्त्यावदति किन्विति ननताचरितानिलोकसमूहाचरणानिप्रियसखीपरस्परप्रीति
रागतेव अहोधृष्टविनयमित्रस्यपुरः कथंनुभणिष्यकथमिवागानिदर्शयिष्ये कथवाएतत्कर्मभवति इतिमहदयं कंपितंइदानीं

पुनरेनंपरिचीयलोकवृत्तांतप्रेक्षणकार्येणास्थिरचित्ता अपिसमयुगानीवदिनानिसंवृत्तानि अपरोविनयेप्रथमेव्यभिचारे स्वगतं मनसिविचारयति भृङ्गादिति भृङ्गसंज्ञः कीटविशेषः विहीर्णकेसरं अतिमत्यंतशिथिलीकृतबन्धग्रंथि प्रौढमनमहाग्रीति अतिवक्रं च पलचपलनयनं सर्वाणि क्रियाविशेषसिनिगाढमालिंगितायास्तन्याः परस्परप्रीत्या उच्छ्वासाधिक्यचपलोउन्नालोमहोनोयोस्तनोतयोरंतघट्टनासंबंधोयस्मिन्नेतादृशादंगानांमुखादीनांप्रत्यंगानामधरोष्ठादिनांसंगान्महत्सरःसरणातिशयोनुभवमार्गे इतिप्रा

यथाकरोति व्यभिचारःस्वागतं भृङ्गकार्यासहारंविदलितवलयंविश्लथंनीविबंधंप्रौढप्रेमातिभरेणचलितनयनंगा
ढमालिंगितायाः उच्छ्वासोन्नालचपलोभवदंतघट्टनादतितन्यामहीयानंगप्रत्यंगसंगादनुभवपदवीकोपिशमीहिरेकः ७
प्रकाशः दूरंपरिचय्य प्रियकः खलुपोरइत्ताणं परस्परकिं ण आलोसि अज्जोस अलज्जिअ ण अलं अज्जउन्नम्मवदंवदं
वि जदीसई व्यभिचा० पश्यकोतुकमिनो। वीक्ष्यो प्रौढः पीवरविमलवसनः स्निग्धदृष्टिः शिखावात्सायंप्रातःप्रविशति
गृहंहोमकर्मलक्षेण भिक्षाकंतुमरवविधिमिषान्मंथितस्यप्रवासेमुक्ताकांतांप्रतिकृपदादाहितान्येहितस्य अपरतस्य
पीतमस्तदयमन्यकांतयावीक्ष्यमुग्धमधसंतरुषा चुंबितुंत्वरितयापिकेपलंकांतकांतवदनंविलोक्यते अन्यतश्च स्वेदः
कपोलेश्चनआदुकूलकिमेतदित्यालिंगिरंनिपीय दरानस्कंदरबंधुरांगीतरुणीपुरंगीनयनयमास्ते परस्पर० अज्ज पलि
क्कमणेसु देवप्पसा आणं अवगाहणेसु तित्थाणं कहाप्पसंगेसुपुलाणि आणं उज्जाणि आसु धम्मप्प उत्ताणं प
डिसवणं विनुमलो अणदं सणमेत्तकेण पलिसरीअ पडुवीतअस्सि तुए जेघरज्जंकरिअदि ति संभावेमि व्य० सत्यंस
कंदप्पस्मदृर्शनग्राहिणोभवंति भत्तारासंभावविशेषतश्चायमुन्मादजनकोमधुमासः यतः निश्वासेःसममेधते

प्रोति प्रकाशः सर्वजनसमक्षं किंन आलोकयति आर्यः सकलमेवनगरं आर्यपुत्रस्यवशंवदमिव दृश्यतेप्रौढति युवामांसलप
पुःशुद्धवस्त्रःस्नेयुक्तदृष्टिःयज्ञक्रियाव्याजात् प्रवेशेइदंनिवसनः पीतमितिदुग्धं सुंदरंनिर्दयं यथातथापीतं कांतसुंदरं अन्व
वीक्ष्यांनायिकयापार्श्वासकांतुकमाह खेदइति निपीयसादरं ऋत्वादरमिषदानतग्रीवं सदरं मुखंयस्याः सा आदरात्पुनः पोरइ
णांतवन्हि अज्जेति सं आर्यपरिक्रमणेसुदेवप्रसादानां अवगाहनेषुतीर्थानांकथाप्रसंगेषुपौराणिकानांउद्यानिकासुच

441
1996

मंत्रदृत्तानांपरीक्षणमपिपुंश्चलीवनदर्शनमात्रकेणपरिक्षाप्रध्वंसलक्षणंयथावरत्यक्रियतिसंभाव्यामिवसंतेवर्णयति निश्वा
सेरिति वसंतागमेविरहिणांस्त्रीपुंसोश्वासमारुतादिभिः समंसमंयाचलागतवायवादीनां वृद्धादिः तयानित्यं दशापंचत्युवानोनुरज्यं
तेनखलु आश्वयंयद्यद्यतेपीयतेभिक्षुस्थविरः पतियौवनेविषम निष्कृपहृदयोमदनःकोपराधोस्यावरारभ्याः अवरक्यादीनायाः
प्रियेत्वयोक्तंसत्यमेवोत्याह पलितेति पलितनाशितः बालशुक्लास्थितातः चलितागलितादंष्ट्रादंतास्वतंत्र्याविषमीकृतमुखः

मलयजोवापुर्दिनंदीर्घतांसंतापेनसहप्रयातिहृत्तामंगैः समंशर्वरी पत्राणि प्रयतंतिलोचनजलैः सार्द्धंवसंतागमे।
निर्गच्छतिवियोगिनांप्रतिवसंप्राणैः समंपल्लवाः प्रियेतस्यतुरीयवयसिकृतोद्वाहस्यधनपालनाम्नोनाणकपरिक्षकस्यपु
पवतिनामवनिताष्टेषुदिनेषु किमाचारा पर० ताए णिच्चुरहं पंच जुआण अणु रत्ति अंदि व्यभिचारः किमसाव
मतिसंदृष्टा पर० णेरसु अज्जो अं रक्खइ पिज्जइ मिट्ठेइरो व्याइ ज्जोव्वणो विसमं णिक्कहि अओ मअणो अवरा
हो से वराइ ए व्यभिचारः सर्वमेतत्सस्तेधनमात्रमालोक्य कन्याप्रदातुः पलितदलितबालुः शुष्ककंकालत्वात्स्खलि
तगलितदंष्ट्रादंतमालाढ्यरालः लपनतरललालः श्वासहिक्काज्वरालोनभवतिसमुत्सवानांभोगयोग्यश्चितांशः पइपताव
द्युनोपिगृहमसंभावयतः कलत्रंप्रतिनिशमुपपत्तिंश्रावयति कांतःवेतेविपणिचारणेस्वीयगेहननादाश्चसेदाकरण
विकलाकापिसोधस्यकोणे वाणिज्यायश्चरचरणाः पर्यटंति प्रवासेदत्ताज्वोरः प्रविशतिगृहंकस्तदानः सहायः
परस्प० अज्जण रक्खु असमत्थेहिं णादोवि दुव्विण ओदिट्ठहि अअस्स णिअअं उप्पा ७ ७

पलनान्मुखात्संतेतिलोलायस्यजरीलोव्याप्तपुरोयुवतिनोभोगार्होकिंतुचित्तावांशोभागः नकेवलंवृद्धपतिकानामि
यमवस्था किंतुयूनोपिगृहमसंभावयतः स्त्रियइयमेवावस्थेत्याह पइयतावादित्यादिना विपणिचारस्तद्गृहे ननादा
पतिस्यसाभ्यंगृहमेदारोगपीडितकरणेनत्रादिभिः शून्याः श्वचरपादाव्यापाराथप्रदेशः टंति अस्माकंसहायोरसकः आ
र्यनखलु असमर्थोज्ञातोपिदुर्विनयोधृष्टहृदयस्य भयमुत्सादयति ७ ७ ७

कोपीति खल्वासक्तो क्रोधाक्रांतबुद्धिरपिराजदंडाद्भयाः रूपघटनो०तदेव्यभयंप्राप्तः तांनिषंतुमसमर्थोधनिकेषुदृष्टः इवंदुःखरू
पापरिणतिर्येस्यतेत्वंदीर्घमायुरयाद कुतोनस्तइति नंदति अविनयवतीनांव्यभिचारिणीनां एताइति अनुचित्तप्रीतानमव
चनंक्रीडावाक्यं विडंबयंतितिरस्करोंति स्त्रीरिण्यः कदाचित्त्वकीयंभावंकदाचित्मतीभावंचाभिनयतीत्याह उन्मादयंतीति नरमधि
क्रमदयुक्तंकुर्वंति निर्भत्सयंतिचेतिस्त्रीणोभावः अवगुंठननीतरीयवस्त्रेणाछादितमुखचंद्रायथा तपसातपस्वाजनः पर्वता

दजई व्यभिचा० एवमेवतत पश्यकोप्येकाकीधनिकुजरः स्वांधपरिवंगमत्कारदंडादपिनरपतेः साहसाच्चैवव
ध्याः विध्यत्कोपाकुलितमतिरप्यप्रगल्भानिषेनुंनिरत्यवपरिणतिनिजेकेवलंदीर्घमायुः सविमर्षंच अहोनुचरितन
विनयवतीनां एताःप्रसन्नमनसः परकीयपुंसाक्रीडंतिदेवयशानोनुचित्तप्रवृत्तिं मावक्तिर्नमंवचनंवसनांचलं
मेरगृह्णति कोयमितितंचविडंबयंति अपिच उन्मादयत्यपिकराक्षसटीप्रासारविभर्तमयेतिवनिताः कुतुकात्पुमां
सं शीर्षावगुंठनतिरोहितवक्त्रचंद्रभावंकदाचिन्नयंति पुनःसतीनां अपिच एतास्विपरीतरतोत्कामकामसहमवक्रमुपयांति
मधराश्वलंतींदुमंडलमथोमुखंदुः नरस्त्रीभवंतिगगनेपितारकास्तपसान्वितंजितमहोमनोभुवः पुरोवलोक्य अथकुतोधो
तंवासः पचनाविधिपात्राण्यपिकुतोनपानीयंपातुंवहतिकरकंमन्मथमपिस्पृशानावस्थानस्वपचमप्यविप्रसमन्नथाविदेश
येकाकीधनमतिकिलकोपंदिनइव परस्य० वजस्य कोविपचण ओ विज्ञ ब्रह्मण दीसइ एसाच्यभिचार सत्यप्रयागमा
गणागतः पश्चात्पश्चनदस्याहत्मस्थानाचास्यहनांतंकरयिष्यामिक्रिंधुपांतकाश्मीरकुरुक्षत्रादिषुतेनकिंसपादितमि
ति परस्य० एसो वि तुंभ पोरिष अइदो जेव अहिवर व्वइ भिचा० तदेहिद्वारवेदिकायामुपविशावस्त्यपवेशनंनाटयतः

दोकंपादिः स्तथापर्वतसदृशास्तनाः इंदुमंडलसदृशंमुखं गगनस्त्रीपुंसोरंतरालेतारासदृशाहारमुक्ताफलानिचपत्यानिभवंति
यतः अतः कामतपसान्वितंजितंकुतइति जलपानकतुंकरकंनिरुद्धमन्मथपात्रमपिनवहंतीति धौतवस्त्रादीनाकांक्षावान्तो य
स्यकोपिपंचनदइवब्राह्मणभ्योदश्यते एषःएषापि स्वाभेस्थरतइवाभिवर्तते कुतोधौतवासइति श्लोकंयथानिर्दिष्टः ७

443
1996

अहोमहर्षयोदेवाश्चापिमदधीनाइत्याह विश्वामित्रइति शुनः पलमांसं अगस्त्योवातापिकस्वनदत्यसदृशं सस्नातमिति मित्रेस्नातंश्रित
धूतनूतनंशुद्धंदुकूलंयेनतंमामसांबालस्पृष्ट इत्युक्तारथुकेबालकं अनुसंदधातिजानाति ज्ञापकानिदंति स्नात्वेतिपट्टांबराणिदृक्
सानि अपानविवरंगुदाजन्मारभ्यस्रुते अथवमशुद्धिसामग्र्यासत्यांकपटेनतत्तदुभवानहं सर्वत्रातिथिरित्याह स्नातेषुस्नत्यलंभवं

नतः प्रविशति यथानिर्दिष्टोनाचारः अनाचा० अहोशास्त्रसंमतिमंतरेणपशुकृत्यः पश्चात्योवर्णः सर्वोपिमयानायासे
नस्वाधीनतान्नीतः अपिच विश्वामित्रःस्वपलमदरत पार्वतीशः कपालेधत्तेविष्णुर्मधुरवदरंभिक्षिदष्टेचरवाद लो
पामुद्रासहचरमुनिर्विन्ना लोभनभासंवातापीयंकथमिवपुनः पामराणांविवेकः गंगाचदृष्टासविनयेनास्यादिकरणाय
वस्त्वमपिकंशीततमाबाधतेनस्नानेपिरुचिर्नचान्यजननस्यशीममन्यग्रता अस्नातंकिलनात्रकोपिसहसामांपश्यतिप्रायश
स्तस्माज्जुकूलेनमयाविरचिताहरादयतेजन्तिः अन्यतःपश्यन अहोमहर्षब्राह्मणस्याचारः यथायं सस्नातंश्रितनवधौत
पट्टवस्त्रस्पृष्टोसावितिपश्चात्तिरोधत्ते यस्या चंडालस्पृशतिमुदुर्विनिद्य कर्मानाधोमामिति किलनानुसंदधाति पुनरन्योग
त्वा एतेनावत स्नात्वोपलिप्तमृविकबलरवंडसंस्थाः पट्टांबराणिपरिधायजपंतुनामएषामपानविवरंविहितंविधात्रा जन्म
प्रभृत्यथकथंशुचयःस्युरेवं पुरोवलोक्य अथैकोप्यंहारवेदिकायामुपविष्टः शिष्टइवदृश्यतेतदहमप्येतादृशश्वभवामि
यतःस्नातःस्नातेषुविप्रोःस्मरणविधिपरावेदवेदांगसमाजेशावशेषेषुशास्त्रापरिचरणरतः शास्त्रमार्गस्थितेषु तत्तद्धर्मामिसं
धिंस्वयमपिसहसासंश्रितः कूटबुध्यासोदलब्धावकाशो तिथिरनयजुषांदोषिकाणांगृहेषु आकाशोभोधनिकाः अथा
दीश्रोत्रियश्चास्मिभुज्यते स्वजागर्ति नद्यापिचप्रभिद्योत्तेनाहंमलिनकृताः कर्णेदत्वाकिमुच्यतेनरत्नाभिदमनाहतवस्त्र
द्वयंपरिधानायप्रावरणायचेति भवतुकोविरोधोपद्रष्टाचितमुपतिष्ठतीति परिधायपरिक्रामति अग्नि०प्रियेनायंपश्चा
त्योपितुमध्यस्थोयः कोपिस्नातकः परस्य० दीसइ अनाचा० उपसृत्यस्खलिभवते अग्नि० नमोग्नयेगवतेभ्यागताय परस्य०भज

षु परिचरणरतः सेवारतः कपटबुध्यास्मार्तीस्थिर्मसंवेंस्वयमपिआश्रितः अनयजुषामनीतिसेविनां स्वयमाकांक्षालक्षंकृत्वावरतिनो
धानिकाइत्यादिस्वयमेवकर्णेदत्वाकिमुच्यतेइत्यादिदृश्यते उपसृत्यसमीपंगत्वाभगवान्त्वादृशेनकरोमि अनाचारः स्वस्तिवक्तुयोग्यंतु
स्याश्वेत्रियमाशिर्वादमाह अमरत्येति

असंख्यपुत्रपतिकाश्रव प्रिये व्यभि० प्रियेऽपकल्यतां पाद्यमधुपर्कश्च परस्प० अव असंख्याः पुत्राः पतयश्च यस्याः जनांतिकं रणे वदति वयस्यादिनरापसे तहीं तस्यपरीक्षां करोमि यदिश्वसत्यश्रोत्रियश्च तर्हि अस्माकंसुरवविरोधंकरोतीति अस्मद्दुरः स्थ सतिर्नभविष्यति यदि अस्मत्सदृशोभवति तर्हि अस्माभिः सार्धमेवविरंरंतिष्यतीति स्वगतंमनसिविचारयति केनपुनरुपायेनएनंपरी

स्सजई णस्स ससीता एदस्स पलिरक्खं करेमि व्यभिचा० किंप्रयोजनं परस्प० जइ एसो मज्झसोत्ति ओ जेव्व ताअस्मा णं सहविरोहं करदिति अहाह्वरं संवसई णाकविस्सदिजई अम्हसरि सोहादिता अम्हेहिं सद्धंचेव अवहलिस्सदिति व्यभि० भ वंतुकानोहानिः परस्प० स्वगतंकेण उणउवाएण णंपलिरिक्खस्सहोइ दावकेमेण आज्ञाणाचारं करेअ समणंपविस्सं प्रकाशंवदनाद्बहिर्विशेन पात्रेणपानीयमापीयपीतशेषं एदं पीयाव अंगेहरु अज्जोइत्यंपयति व्यभि० गृहीत्वासमीपमु पेत्यपरोक्ष्योइतिपठति जना० आयुष्मन्पीतशेषेणानाचारः खलुपाद्यविधिः व्यभिचा० भगवन्नयितत्तदेवगुरुजनैराः पीतशेषंपयः सोमकल्पं कल्पयंति अनाचारः धृष्टमेतदन्यच्च स्मृतिद्विजाः प्रातरुत्थायकेचिद्राज्ञोनकुंस्वकार्यासरंच देवंपित्र्यंवानुष्ठितंविषणास्मृमोनिमेदलगुरुजनैराणां व्यभिचा० एरण्डपात्रेणपानीयपानमपिप्रकाशंमध्यदेशीया-नांअनाचा० स्वादीत्यामृतरेणापिभोसंविध्यस्याद्गुरुत्तरस्याद्विजेंद्राः अहंचाबालमास्वादयति प्रायः प्रीत्याद्यासि णात्याः पदोत्तो व्यभि० अस्मन्नभिज्ञोसिदेशाचारानांतत्राभीरमालवादिषुकः सदाचारः अनाचा० त्रैवर्णिकानां मरुमा लवादिदेशे स्थितानामविवेकज्ञानानभ्यासरूढिर्नचशौचबुद्धिः स्तत्रालमाचारविधेर्विचारेः व्यभि० महाश्रोत्रिय ससांसोमधुपर्कइति एवंकारमंतयद्यभिमतंतर्हितथैवोपचाराभि अनाचा० कलिवर्जप्रथमपर्वहितमेतत्सरंतुयथारो चनेतुत्य व्यभि० स्वगतं अनाचारोपजप्तस्यवहिजनमश्वरितंप्रकाशंभगवन्देवराद्यत्यमपिकल्पागर्हितंश्रूयते अ नाचारः अस्मिन्नतिरग्निहोत्रमित्यादिपरंतु निर्मूलकमनन्यथा सन्यासोपि व्यभि० निपुणनिरूप्यकिंवेत्यनाचारः

शिष्येणभवतुतावत्क्रमेण अनाचारंकृत्वास्वमनः प्राप्ये प्रकाशंसर्वजनसमक्षं एतत्पाद्योदकंगृह्यतु आर्यपद्मावतीसूत्रं नेतदेवं एतत्पीतशेषं एवं अनाचारइति नस्मोक्तविशिष्टस्मृतिमाह गुरुजनइति सोमकल्पं अमृततुल्यं अनाचारणोपनप्तस्यम इंद्रापितस्य अग्निहोत्रंगवालंभः सन्यासंपलपेत्कं देवराच्चसुतोत्पत्तिः कलौपंचविवर्जयेत् निपुणंनिरूप्यसम्यगवलोक्य

445/1996

वत्सोवुत्तः आर्योत्यस्योत्थाता कालविप्रकर्षेणकालाधिक्येहेतुना एतावदंकपालिंदत्वातुदेवर अंकपालिमालिंगनं यद्यपिपरपुरु षःस्त्रीणांवल्लभसाधनरसिकः तथापिप्राघूर्णदेवरायदिरहसिहस्तगतोभवति प्राघूर्णोभागतः तदातीवसुखमित्याशयः आ त्मगतंमनसिविचारयति स्त्रियइति पदिपदंप्रतिलक्षणंस्वाधीनास्वीयापरकीयानमध्येगम्यागमनमतीवसुखदमित्याह तथापी ति उद्वत्यंतप्रेमव्याप्तचित्तानांनृणां अगम्यागमनंगुरुपत्न्यादिलोकनिंदितःकोपि अनिर्वचनीयः परिरंभआलिंगनं अनिर्वचनीयसु

अनाचा० सदर्पंकिमार्यइतिपादयोः पतति व्यभि० वत्सदर्शनक्षणएवप्रत्यभिज्ञातोसिकालविप्रकर्षेणनसम्यक्परिचिता सीति उत्थाप्यलिंगति परस्प० एदुदाव अंकवलिंदेदुवस्तादे अणे अनाचा० तथातकरोति परस्प० स्वगतं पलघुलिसो इछिवो णं वदइ क हसादणं इमिवो तत्थवि पाडणदेआरो अइरहसि इत्थगदोहाइ अनाचा० आत्मगतं स्त्रियः संतुस्वी याः सरतचतुराः कांचनरुचोप्रभवंतुस्वाधीनाप्रागति परकीयाः प्रतिपदं तथापिप्रोन्मीलद्बलतररागाकुलहृदांपरिरंभो गम्याजनविरचितः कोपिसुखदः व्यभि० वत्सउचितएवखलुसमयेत्यागतोसि यदत्रपरमप्रियांतरबीयातनामुपभोक्तु कामोराजाप्याचारातीतिश्रूयते परस्परं अइ एसो हत्थगदो णाहविस्सदिता णाहिप्पदसण थणुद्धाडणे विवुरसम्भारण तिरि अहिट्ठी परसणमदुरालावणिकारणहसिदणिज्जणप्पदसंदाण पुत्तमुहचुंबणादिहिं णं विहे अन्तेणं पावहि स्सेनेपथ्य प्रोज्ञानागराः प्रत्यासन्नोक्षपतिरधर्मः यथाहि भरीणांप्रतिरसितप्रचंडाज्ञाः श्रूयंते दिनकरमाहूणा तिरेणुः अश्वीयंकलपिदधाति सुविभागानदृश्यंते गजपतिकेतवोविविधाः स्तनहि श्रूयंतेविविधपशवः सं स्क्रियतांग्रहाणि धूनकीडासवतुभवनभाग्यभाजांसमंतात आकूयंतांतरुणिगणिकाः कल्यतांपानभूमिः प्रत्यानेतुं व्रततुसकलः पारलौकंनरेंद्रं अनाचा० समागतएवदेवस्तप्रत्यक्षमनेनसंभावयत्वार्यः रंव्यभि० प्रियेवाच्यनःकर्मभिस्तस

स्वाधइत्यर्थः यदिएषहस्तगतोनभविष्यति तर्हिनाभिप्रदर्शनस्तनोद्धाटनचिकुरसंमार्जनतिर्यक्दृष्टिप्रेक्षणमधुरालापनिष्कारण हसितनिरंगाप्रदर्शनसंस्थानपुत्रमुखचुंबनादिभिरनंविधेयत्वंप्रापयिष्य नेपथ्यजवनिकायां भेरीणामिति प्रतिध्वनिमहाशब्दः अश्वीयमश्वसमूहः आकूयंतामिति हूयंतां उन्मादनरणादिभिः संक्रियतांरूपयतां कंधावारमितिबहिर्दासेनामारोप्य

आयाहि यौवनलक्ष्मी विद्युरितसुरचंद्रप्राघूर्णदेवरक्रारसेनप्रथमंत्रांसतोप्यपश्चादुपचरिष्ये हेयौवनश्रीआयुक्तसुरचंद्रःप्रघूर्ण आत्मागत अहमपिमधुवारस्यविधेयतमुपगतारजनिवादिनवानास्यकिंपुनस्वद्भारं विष्कम्भकानामपवनटसंज्ञपूर्वकउत्कृष्ट नटप्रवेशः अपशब्द असमीचीन नवेति नवेति स्थलद्वयपदच्छेदः किंतवसंघभूतसमूहः सकृदेकवारमपिसमुपकृतादानमानपुरः

सुचितोदेवरोपचारइतिनिष्क्रांताः पुनर्नेपथ्ये स्कंधावारंनिवेश्याथनगरादूहदिरादरात् कश्यामधर्मोनरपतिः पौरकार्यस मीक्ष्यते पुरस्य० एहि जोण्ह लक्ष्मी विद्युरिद मुहचंद थारुणदेअर सलासेण परमं तुमंसतोसि अयच्चा उवच्चलिस्सं अना० आर्य ममाकोनस्य सुरयाहत्याकल्पमाज्ञानतः पुरश्चपलचित्तस्यस्थानुशक्यंत्वयाकृतः परस्प० अहंवि मकुवारस्सविहे अन्नणो उवगएर अणिवा णज्ञाणिस्सं किंउणातुआचरिदंव्वमि० इदितर्हिस्विदसाधयावइतिनिष्क्रा तोविष्कंभः ततःप्रविशत्यधर्मोविभवतश्चपरिवारः अथः यद्यपिनापृष्टः कस्यचिद्भूयादिति प्रसिद्धापद्धतिः किंच यदिचोरस्य ज्ञानीचंडालेन हतादलात् कोहानिस्तत्रविदुषांतत्राप्येतदपेक्षतं इतिविचारपरेजगद्बंधुभिरस्माभिः स तपरोच्यते भोभोज्ञनाश्चेतयध्वंतः नवापीतातीव्राप्रकृतिमधुरान्नीर्णमदीरानचघृतक्रीडासहकितवसंघैरविरचिता नवावेश्मन्यपिसमुपकृतासकृदहोद्यथावित्तंविप्रेज्ञेगतिबुधियांलुंठितमिदं अपिच अर्थवादश्रुतिनाशितमिति निर्वेधेयैर्नसंचितानिनमुक्तान्यपिनु पांडित्यंकविताकलाकुशलताशौर्यंतथान्येगुणाः संतुप्राणभृतोनयापितइमे येःस्युर्विनानिष्फलान्येतानिधनानिदेववशतोहस्तागतानिस्वलत्स्वाहाप्राणपतेमुखेमरवमिथान्निर्नाशिनाभिस्वयं स्मृतिमभिनीयसचमत्कारं अहोनुरचनुचेतसिचिंत्रितइवोपदेशावत्स्यकापण्यस्य यथा यस्यांविलुठंतिभुवनगुरु निंद्यमासनचेनाःशोणीपाल्याःसमानितरुणास्तरुण्यश्रिमंते यस्यांलुब्धाः कमलनयनायत्रमोहोमुनीनांसधानश्रीः

सरमाकारिना वैधेयैः पशुभिः पांडित्यमिति पांडित्यादयोगुणाः यैर्धनैः अरण्यहस्तप्राप्तानिस्वलत्स्वाहा प्राणपतेरामवनेर्मुखे रत्नालायास्वयंवनाशिनानि स्मृतिमभिनीयस्मरणकला जयतुजयतुराजकुलं अपूर्वपारंदिनचिंतयामनस्विन्यासहितः कू टपोगणिकादेवश्रेसितुमुपगतादूसितिष्ठति यदाप्रभृति यदिनमारभ्यसत्संगतिराज्ञाधर्मेणसत्संगादिभिः सहचिंतितं उपजा

447
1996

पंजेदं एतद्दुष्करणं तदाप्रभृतितद्दिनमारभ्यपुराणस्योद्घासनायनाशाय कुबुद्धे० कुत्सिताबुद्धिरेवाधर्मद्वारपालः यदेवआज्ञापयति इतिनर्षमिति यौवनकदर्थसरशोरुदः परस्त्रियोनिः शृंगारएवसन्निन्नापुष्पाकथा विश्लिष्टप्रियतमानांविरहिस्त्रीपुंसानांदुर्लभ्य नि नद्यः स्वप्नांतरचिंतनृत्तयः कलालादनाः कुविधिदूरदृष्टे धारापातैः शिथिलानिगलानिनित्यः यतंतोयलोष्टास्तोयांतः प्राहा रोयस्मिन्कर्मणियथातथाहति अथकिंकस्यापिवृद्धपुराणिकस्यमुखतः श्रुतमया असमंजसंज्ञानंहीयमुनादिभिस्तीर्थानियदि

स्वयमिवक्षयंनाश्यते बुद्धिशून्यैः प्रविश्यदौवारिकः जेदुजेदु अद्दले अपुन्ना एरवेंदिचिरराएमाणंसणीए सद्दिदोकु डपुलाणि जोदव्वं पोरिखदुं इवगेदोदु आलि चिट्ठदि अध० स्वगतंयदाप्रभृति सत्संगपुण्यवन्तीर्थनिषेवणाद्वोः साद्वेनपेणतपसाविहितं पुराणंवर्णाश्रमेषुविदधात्यपजापमेतच्छ्रुत्वामास्मिन्नरतिर्नमतिर्ननिद्रा तदाप्रभृतिस द्वान्तेनपुराणोद्घासनायप्रेषितोयंब्राह्मणः सत्वरमागततत्र श्रुत्वा श्रुत्वाप्रविष्यति प्रकाशंकुबुद्धेः प्रवेशयनंदृष्ट मुक्तकेशस्मि दौवारिकः जेदुजेदु अ० एवेदिति निष्क्रांतः ततः प्रविशति कूटपोराणिको बालविधवाच कूटपो० नव वयोमन्निरनंगकल्पाशृंगारसंभिन्नकथान्यदोरः आमास्यदमिष्टभुजिक्रियाचेत्यनस्यभाग्यैः कश्चिन्नोत्सहते विशोष तस्य विश्लिष्टप्रियतमानांविरहोन्मादयेतुरत्नदीपकथाप्रस्तावनाप्रगल्भोघवर्षतुः संप्रतिहि कलाकेलिन्यः कलुषमलिना कूलपातैः समंतात्सत्रप्रांतारचितवृत्तयःपंकिलाराजमार्गः इत्थंरूढजगतिकुविधौ धर्मशालास्वपांथान् धारापातश्र थग्रहगलल्लोष्टघातैर्हिनस्ति विधवाप्रति एबालतपस्विनिमहास्माभिरपूर्वैः समागमः कश्चित्पूर्वमपिकृतत्वयाधर्मे रत्यं विध० अहदं कस्स विउद्ध पुलाणि अम्ह मोहादोमदं मए अलं एदेहि जण्हदुजमुणादिहिं तस्यएहि जेदि हो

भवत्पूज्युतस्यकथेति तेनवृद्धपौराणिकेन तत्रवंगायमुनाचवेणीगोदावरीसिंधुसरस्वतीच सर्वाणितीर्थानिवसंतितत्र त्राच्युतादारकथाप्रसंगइति पद्यस्यश्लोकस्ययत्राश्च्युतस्यविछोरुदारोमहान् कथाप्रसंगस्तत्रगंगादिसर्वाणितीर्थानिइत्य नर्थकृतःस्वयमेवदति वस्तुतइति दारकथाप्रसंगः स्त्रीकथासंबंधोच्युतानिरंतरः कथमियत्तोकेविनिर्दितंकर्मस्वामिनाश्र

प्यनेनेति लक्ष्मीति दृढधिशयनं समुद्रशय्यामित्यर्थः त्रिगुणैर्बलविक्षुब्धैः पूजितः पीतइतिक्लेदाहकारी यमुनाह्रदस्थाव्यालः स वंकालीयः अद्रिगोवर्द्धनः एतत् आस्मिन्श्लोकउक्तदावानलपानादि अन्यत्र अत्रानुक्तं धृतनावधारिकमिव इवशब्दोव्याक्यालंकार रासक्रीडालालितविलासस्तद्वत्तद्रासक्रीडातिरिक्तदावाग्निपानादिसख्यायनभवतीतिशेषः कमललोचनभुक्तिमुक्तिप्रदातृयमानां

कूटयोव० आस्तेननत्रेवगगेतिपद्यस्यानर्थः कृतः वस्तुतोयत्रदारकाप्रसंगोऽच्युतत्रसर्वाणितीर्थानितितस्यार्थः विध या० कृतविभ्रमो अविर्णिदिजकर्म्मसामिणा मलाहिल्लादिति कूटयो० अपिकोमलकलेवरेकिंज्ञानातिरौक्यः स्तोतुं वि गर्हितुंवा पद्मय लक्ष्मीलोभादुदधिशायनपद्मनाभोधिशातेवाणि कंरत्रिभुवनपितास्थापयत्येवनित्यंगौरीदेवाबहतिस तत्ववामभागमहेशः शृंगारोयंत्रिगुणमहितोऽमारहोः किंनपूज्यः अपितुपुराणेतिहासादावप्ययंमवरसोः भ्यर्थितनतमः पीतोवह्निरेवदहनस्तद्वानुकन्याशायस्यादृष्टोव्यालः सपदिदमिनश्चक्षुलिम्थः कृतोद्रिः एतच्चान्यत्क्रियमिवशोश्चित्रंतु स्वरित्रंरासक्रीडालालितमिवनप्रायशः शर्मणेनतद् किंचभवतीति इप्रलापः संतिश्यामाः कमलनयनाभुक्तिमुक्तिप्रदाश्चो दित्वानासाहृदिविलसित प्रत्यक्षतस्वीयचित्ते मेघैःश्यामंकमलनयनंभावयंतः रुनाय येमन्यंतस्वमपिकइवप्रत्ययस्तत्र नेषां विध० शृंगारलक्ष्मीनिरूपयति पौरा स्वगतं मामभिलषत्याइवस्याद्उपनेष्या मतः पश्यत्यधोवक्त्रयतीक्षणद्वयंस श्रविज्ञेयंबुधिताह सत्यपिनेत्तरं किंच नमोवदत्यसौरचयंचधर्मस्यमिषेणरक्षति प्रकाशंकंदरीखानिरंतरमस्म दीयकथायामवसन्निहितयामवितव्यमितिपरिक्रामति किंचान्यत्र पुराणशास्त्रायोगंतुनायमुवसरेपियतः निष्कारय नोपुरस्तान्नममपिपशवः संपदः संक्रियंतांवायंनोभावमानामुदुरिवहरिशावः स्त्रीयतासावधानैः जलपत्स्ववधि ७

स्त्रीणांदृष्टिस्विलासंविहारमस्तद्दिकमलंनयनंभुक्तिमुक्तिप्रमेघश्यामंध्यायतां तारशपुरुषंकिंवप्रत्ययोविभ्रमः) चित्त प्रणमित्याह संतीति श्यामाइत्यादिविशेषणैः श्रीकृष्णमत्यग्युक्तं भावयंतोध्यायतः स्वमात्मानमपिनेषांध्यायतांतत्रतारश पुरुषेकइवप्रत्ययोविश्वासः किंत्रमाणमित्यर्थः निष्कारयतामिति त्रिशिखिलवस्त्रासतंतीयाकक्षासाहस्रमेषां तेषुवाणिरुक्तवनि ष्कारयंतामित्यादिवदत्रमेघधारानिरूपत्वातमूलाकृतः कंडइतिरवोयमासाभिधिः ७ ७ ७

469
1996

वहिसर्वमितीनामियमवस्थातोः न्यत्रापिपुराणश्रवणंकर्त्तव्यमित्याशंक्यतां प्रतिदोषांतरमाह नीतइति प्राणास्याप्राणाश्चिर्गतन लधारया पिछलोत्तुग० देशात्तुत्यविलोन्नतभूमेः नमसिश्रावणमासिनिर्विण्यसम्मुखावलोक्य आकर्णइति काश्मीरजंकेस रं हिमकणिकावपूरंधृत्वासटीरंचंदनकर्णपर्यंतंराजमानः कश्मीरजादीनांलेपोयस्यमन्निष्टरक्तदुकूलबद्धकथापुस्तकः रतिज्ञा

कृष्णथपदविगलत्कलहलेपुनर्णधारानिर्धौतमलाहृतकुदृष्टखाभ्रतलंपानिभिन्निः अपिच नीतोदूरंजलरथवशः को पिहृद्भणाल्याग्रहः सायंसवलितचरणः पिछलोत्तुंगदेशान् पंकालिप्राननकरपटोन्यः पतित्वोत्थितोयंदृष्ट्वैवत्यंन त्रासिस्त्रिनः सोधुसेस्याद्भवंति तस्मादकाः त्रासावोत्रवि।धीयतां अथ० निर्विण्य आकर्णाल्लासिकश्मीरजरज हिम कणकाघृष्टपार्श्वस्थः सूक्ष्मंवासोवसानः प्राक्टितविविधव्यासविद्यावलेपः मन्निष्टरक्तपट्टावरकलितकथापु स्तकः कंडशास्त्रे संगीतेचप्रवीणः सरवयतिविविधवाक्यैरपाणिकायं सर्वथाचायमनुष्ठितनिदेशः यतःप्रसन्न मतिसस्मितंवदनपंकजंनेत्रयोगतिर्विविधविभ्रमास्फुरितसुंदरोतोधरः सबाष्पकुलसितत्वराप्रसरणपुरःपादयोः न रस्यकृतसत्यतावदतियाग्विलासंविना पौरा० उपसरस्वखलिपरमेश्वराय अथ० देवप्रणतिरिलानिरमालिंग्यनत स्य कदानीमधिवासो पौरा० सर्वत्र अथ० साप्रतंकिमनुतिष्ठति पौरा० इदानींहि कृत्वादरेणहृदये पदमुच्चमानांवासंविधा यनिर्भरंवदनारविंद अशदक्षापिशवेकर्त्तव्यव्यवहारपादनाक्रम्यविश्वमनन्तंस्मरतंकरोति अथ० केनक्रमेणजगदाक्रांतवासु श्रो पौरा० देवनिदेशात्स्थितयोरावयोः किंचित्कालंप्रथमतः काश्यांवस्तिरासीत् ततस्त्वन्निष्ठस्वरूपादध्यायन् नैः शनैः कलिंगकामरूपकश्मीरकांचनकर्णाटकुकुणमहाराष्ट्रमगधमालवमलयसिंहलपउसनसिंधुसौ

वीरसेगीतेचप्रवीणः कृतमत्यंपुराणंवदतीति तारशः सरवयतिसरवयुक्तः करोति प्रसन्नमिति अनेकविलासनेत्रगतिः वक्त्रमिछयास्फुरितः सुंदरोतः प्रदेशोयस्यसः धादुविलाससहितपादयोः शीघ्रगमनं अनंतसंज्ञाहृदयादिषुस्थानादिवि धायसकलांस्वक्रीडांकरोतीत्याह रुचेति व्यवहारपादान् वक्ष्यमाणःस्वरूपान् अनंतसकलांस्वक्रीडांकरोति पर्जन्यइति

मुख्याश्रमगननरुणाब्रह्मचारिणः प्रेतकृत्येमरणानंतरकर्मणि स्वचोराः चोराद्या अटविघातुकामार्गघातिनः एकइति अधर्मो
नतयोस्वभावश्चिन्ताद्यायएकः चरित्रंशीलंभिन्नंन अभिधाधर्मइत्यनंतमितिचनाम अभिधाख्ये वक्ष्यति अधर्मानंतरूपदा
र्थएकमत्यमनुरागःममात्माप्राणवल्लियः संक्षयतोऽरिक्तमनंतस्यचरितमाह दारिद्र्यायेति तवात्रस्थिति भविष्यतीति

राष्ट्रसेवीरशाल्वपुलिंदपारसिकपांचालपांड्यचोज चोलालयवबबर्बरवंगविदर्भविदेहगांधारगोडगुर्जरनेपाल
लाटाभागरूपद्रविडपुस्थितिविधायपुनरपिपरमप्रियगुर्जरमरुमालवान्भामाश्रित अध० तेषुसदाचारः पारा० पत्यु
न्यः संदृष्टिवितरविद्रुगतिष्वल्पसस्यातरुण्यो भर्तृदुर्ज्योतिमुख्याश्रमगततरुणाः कामयंतेन्यदारान् पत्नाणांप्रतरूप्ये
यभवति जनकः क्रोधलोपायजन्मा स्त्रीणांपास्वः चोराप्रतिदिनमटवीघातुकाल्लुट्यंति राजन्ममाप्येकः संशायः प
थास्रोतस्विन्याविरुत्तस्तीस्त्राः साधवोमदभाग्याः नानाभागानभजतिनचस्वस्त्रोभूसुरहापुफलंति निर्मर्यादाः कु
रुयुवतयः पुज्यतेदभयुक्तः सर्वचेतदवविरुसितंदेवविद्वान्तस्य अध० भाः कोवान्तस्यास्माकंचविद्यायेनमरा
यावकाद्याः यतः एकः स्वभावानपथकृचरित्रंभिन्नाभिधाबस्तुनिनास्तिभेदः धर्मस्य सत्यस्यअर्थकमन्येतद्भमात्मा
नूनमस्यचाह पारा० देवश्रोतव्यमस्मदनुभूतसंसेपनस्तावदनंतचरितंयतः दारिद्र्यायदहानिधर्ममधिकंरागा
क्षमाप्यासयत्यानंदस्यन्तस्तोजलिंविचरयत्यस्तनयत्यनंति शास्त्रिण्यस्यकरोतिनाशमखिलंविश्वासमानीयपत्य
वेदंवक्ष्मिन्नंतस्यचरितंप्रोक्तं ममासान्मया अधर्मः किंतोपरूनमनंतपारः इतोप्यन्यस्मिंपकर्तव्यंयतःवेध
यानांसभायामनधिगतनयोमाहगत्यादरेणत्वपादाब्जः प्रतापायनंतबलधरस्यानंतस्यप्रसादात् यत्किंचिदुथपद्य
पठितमपठितंयादृशंतादृशंवाधत्वाणांसमग्रान्कथयतिसनंतभारतादिप्रबंधान् अध० स्वतएवविज्ञभवंतिश्रोत्रा

धर्मंजनस्तोजलिर्नर्पणंवेधेयानामिति वेधयानां मूर्खाणांसभायां अनधिगतनयः अधहितशास्त्रः स्वस्यादब्जप्रतापेनअध
मंचरणकमलमहिम्नाउपनतः प्राप्तोबालाधिक्यंयेनतस्य विज्ञेदसेमीमिति मंदयति सकलांगजन्मायुधिश्रिरः ७

451
1996

अचलतानपासीना गुणिनामग्रेसरः श्रीरामचंद्रः उदीर्णोऽसन्ने देवाय अधर्माय आख्यानमिति भार्गवार्जुनो परशुरामका
नवीयांशकुंतलहृदयोत्पन्नस्यभरतस्यपथ्यादीनामाख्यानमधर्मस्यमुख्यरिपुः सनालहासेः सोच्चहासेः कालक्षिपामि स्वर्गा

पुनरुक्ताप्रायास्तथापिकलेर्मलचालितानामाख्यानानिभारतादौसंतितेषांतयास्वप्नेपिनामनग्राह्यमिपुरवधानाय
स्मार्यते पारा० केवाकलेःप्रतिपक्षाः अध०आः किंनज्ञानासिसर्वेपिराजर्षयः संक्षेपतस्तावदिति श्रीमात्म
ज्ञानलब्धः सकृतागज्जन्माकर्णोदकः फणिपतिस्तनयाचलयाः रामोऽग्रणीर्गुणवतामतुपर्णरूपः संकीर्तनात्कलि
मलंदलयत्पदीर्ण पारा० केवाद्युतिदेवाय अध०आख्यानंपृथुनलभार्गवार्जुनानां कोशल्योदरवसतेर्हलायुधस्य
राजर्षेर्हरयमुचः शकुंतलायाः पापस्यप्रथमरिपुर्जगत्प्रसिद्धः पारा० राजन्नेतेमम श्रुतपूर्वा अपि अहंतुसंगीत
गांधर्वविवाहशाल्वकांताचरित्रश्रवणोत्सितानां स्त्रीणांसमातेविविधविलासैः सलालहासैः समयंनयामि अध०
देवाद्यदिकश्चिद्विज्ञस्तत्रसमायाति आयातुनाकिंभवनाडुस्त्रीश्वरीवाचामसोपरिकरं स्फटंकरोतु व्याख्यानमा
यहकृतंकिलदुर्विदग्धैःईशंकरोतुसकथंचतुराननोपि अध० सम्यक्फलंपुराणमुहासितमित्वदुक्त्याःनुमीय
ते पारा० अस्माभिस्तुच्छकथापिनदृष्टंतथापीति किंबदंतीतिष्टति वेदांतधर्मशास्त्रपरिणतमतयोन्यायशास्त्रप्र
वीणाः काव्यालंकारगीष्वपिरसिकतमानाटकाख्यानदक्षाः काव्यकर्तृप्रगल्भाःप्रतिपदमपियेभावयंतिस्वबुध्या
तेषांवक्त्रेपुराणंनिवसतिसकलंसेतिहासंनरेंद्र अध० अस्तीथादानींमपिधर्ममलशोषस्तच्चतुर्दशविद्याविघाताय
सोद्यादानंप्रेषयिष्यामः यतःजाड्यप्रमादविक्षेपव्यासंगैर्विकलीकृताविद्यास्थास्यंतिनैकापिह्युपनस्ताच्चतुर्दश

हरस्पति असौप्रसिद्धावागीश्वरीसरस्वती आगत्यपरिकरंकरिष्यंतीत्यपिसूरेरंगग्रहकृतं वेदांतइति परिणतमतयः परि
पक्वबुद्धयः येपुराणंप्रतिपदंविचरयंति हेनरेंद्र अधर्मपुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्रशिक्षाकल्पव्याकरणछंदोनिरुक्त्यो
तिर्युक्ताश्चत्वारोवेदाइतिचतुर्दशविद्याः जाड्यप्रमादविक्षेपव्यासंगैर्मूरवतालस्यचित्तपरिधावनान्यासक्तिभिः कलावि

विहीनाज्ञताज्ञादीनांकार्याण्याह विद्याधाइति कल्पितापानभ्रमिर्मदिरापानरचनायथा वासकसज्जाप्रियागमंनिश्चित्य
कृतशय्यादिरतिसाधना कल्पनकस्य। परिमितकालेन इतति शीघ्रंधावतो यस्यरथस्याश्वास्तेषांखुराग्रैरुच्छलितोद्यानकधातु
सङ्घट्टस्यरजःसमूहेनमेघश्च२ छुरितं अनेकवर्णं कृतमिवविहाय आकाशंपश्चिमदिक्स्त्रियावरुग्रत्वमाप्नोति वासरांतति
कमलिनीहृदयेशः सूर्यः परपुरुषश्चदिनांतेप्राप्तां अनुरक्तांवरुणस्य दिशांपश्चिमां अन्यस्त्रीचकेसरवतकेसरेणचरक्तवर्णः

विद्याया अनुदयकारि तत्रज्ञाज्यमभ्यासमशमनकारणंप्रमादः विस्रंपोरिपुरविनैकवाक्यतायाव्यासंगः प्रम
वतिविस्मृतिर्विधानुं नेपथ्यदेवस्वर्यतांकल्पितपानभ्रमिर्देवीमेरवीयातनावासकसज्जाकल्पनमहाराजप्रती
क्षने उपस्थितश्चवणकावेदितोमुहूर्तः संप्रतिहि श्रुततपदहिमांशुस्पंदनावर्तनुरागोच्छलितविविधधातुग्रातरेणुल
रेणछुरितमिवविहायः साध्वसमेघोर्वीचेर्वरुणदिगबलायाः सेश्रयत्यंबरत्व अपिचवासरांतसमयेसमुपेतापा
वापा णिदिशमाश्रितरागोवुंकुमारुणकेरिवलिंपनदृश्यतेकमलिनीहृदयेशः अधः विलोक्य साक्षवेदमूर्ति
विरागमाश्रितस्तेजसांनिधिरविस्वरांस्तमः अंबरंपरिहरन् स्वबलस्करकाश्रयः पततिवारुणीमनु तद्वयमपि
चिरविप्रयोगविमनस्कादेवीसंभावयामइति सपौराणिकोनिष्क्रांतः इतिश्रीमच्छुकदेवविरचितेधर्मविजयनाम्नि
नाटकेधर्माद्योगोनामद्वितीयोंकः २ ततः प्रविशति महीरुहशाखावसक्तरज्वोर्द्वधनेननानाभानव्यापारवंती
पंडितसंगतिः पंडितसं० हामातरम्ब्रतुरंशविद्याहासविकत्थिन कथमिव भवतीमामाननां मोरुहाणिप्रसरदम

बिरणेःहस्तेश्वलिंपन्निव साकूतंसाभिप्रायंवेदमूर्तिरिति वेदस्वरूपोपिराजंरक्तवर्णं अनुरागंचनेत्रोनिधिरपिनमः अंधकार
मज्ञानंच अंबरमाकाशवस्त्रंच त्यजन् सवलंतः किरणाहस्ताश्चयस्यसकाश्रयः सूर्योद्विजभ्रवारुणीपश्चिमदिशांचस
वन् अस्तंगछति पतितोभवतिचदेवीभैरवीयातनासंभोगादिनासंभावयामः इतिधर्मदीपिकायांद्वितीयोंकः २
अंतरितांकेअथमेणचदेवीविद्याविघातायमोह्यादीन्प्रेषयिष्यामः इतियदुक्तंतच्चजगतिनैस्तथागत्यकृतमिसुषोद्धानंव

१३

453
1996.

कृतुपंडितसंगतिपरीक्षाद्वंतेनकविराहतनइति रज्वाकरणेनयदुद्वंधनंतेनव्यापादयंती कथयंती कथमिति प्रसरंतिर्मलष
चःसोगंध्ययुक्तानिभवतीनांचतुरंशविद्यानारवांबुजानि अनेकलोकसभायामपिनकथयंतीरदृष्टबह्वहमद्यजीवितंकथमि
वधारयिष्ये पटस्यापेक्षेणपटूरिकरणेनसंभ्रांतामयाकुलासखीकिमित्याकुलीकृता आत्मघातंकरोषि आत्मनोनोवेद
नांकथय वेदांतन्यायसांख्यपातंजलमीमांसधर्मशास्त्राणांनष्टप्रायत्वाद्दस्यचशिसकलव्याकरणछंदोनिरुक्तज्योतिःस्व

लवाणीवासनागर्भितानिविविधज्ञानसमाजेधापिनाश्लोकयंतीहतविधिकलितांहंजीवितंधारयिष्ये इतिपाद्मा
दायश्रीवांनिषद्भाति प्रविश्यपटाक्षेपेणसंभ्रांतापरीक्षा परी० सखि किं ति आवुली भूदो अपघादं कुलेसि इति
बलात्साशंशिलिखियति पंडित· सखीमारखलुमांसंतापय परी० अय्यणे वे अणं कहेहि पंडित· वेदांतोनामवा
वदीक्षणपक्षनान्वेति स्मान्विसिकीसिद्धांतः कपिलस्य कोपिविलयंयातसपातंजल मीमांसाविरतांगाभ्रगवि
कलोवेदः स्मृतिर्विस्मृतासाहित्यपिहितंहितेषिणिहितंनाज्ञोवितंमेऽधुना परी० सहितहवि सुदधम्मसक्खाये
नुश्र अविणिदि अंकम्मण ज्जुजइ पंडि० सखी अस्वाधीन चिन्तानां किमकार्यं यतः पाशोर्बद्धनमुच्चपर्वततटात्पा
तपनद्योमज्ञानेपद्महितमात्मनाशाधिधयेतत्तस्मारब्धवान् शोकाक्रांतविवेकशून्यहृदयापक्रांतशास्त्रस्मृ
तिः राजपाघोरसपुत्रनाशाधिदग्धोविद्वानविसिष्ठोमुनिः परीक्षा सहिसमस्सस २ एहिदाव अण्णेसम्मजई कहिंवि
णि जीअइ हिंसा होदि पंडि० सखि अतः परं किमन्येषणीयं अनिष्टंतदपि सदनराधिपानाविद्याथिप्रतिमठमारणएषः

रूपांगभग्ननात्महितास्यपिहितत्वाच्चसखीनमद्यजीवितंहितकारीत्याह वेदांतइति सखिनआपिकृतधर्मशास्त्रायास्तेवेदवि
निंदितकर्मनयुज्यते कर्मात्महिंसावेदनिंदितात्महिंसाचरणंममशोकाक्रांतात्महृदेकशून्यत्वाच्चवसिष्ठवन्नराधावहमित्याह
पाशेरिति शक्तिर्वसिष्ठ ज्येष्ठपुत्रःविद्वानपिवसिष्ठोमुनिः पाशबंधनादिआरब्धवान् सखिसमाश्वस एहितावदन्वेषयामः य
दिकापि निलीयस्थिताभवति निलीयात्मानमेगोप्यराजसभादिष्वविघाकापिनोपलब्धेत्याह अन्विष्यमिति
सखिनआप्येकस्यभवनांगणंप्रविश्यप्रस्थामएहितावत्वयि ७ ७ ७

455
1996

कारश्चायं परिसंख्यानिमित्तेकमेकस्मिन्वस्तुन्येवेत्यर्थः तेन त्रिगुणितेषु नवसु लब्धेषु सप्तविंशतिः
एवमेवाभिवर्तते शिरोमणिरिति शिरोमणिज्योतिः शास्त्रीयः यस्यागतमविष्यद्बोधेतीतावगतज्ञानवर्तमानकालत्वस्थि
मणिज्ञानेनास्तीत्यर्थः यद्वा अतीतानागतपदार्थज्ञानेऽत्तममणिविप्रकाशकः शिरोमणिर्ग्रंथो यस्यदृष्टिमार्गेनास्ति बीजस्यबी
जगणितस्यबीर्यस्य चस्थितिस्थानं केदारो रत्नमालायं अविद्योघोरत्नानामाल्याचयस्याः एतादृशी लीलावतीज्योतिर्ग्रंथः नायिका
च प्रथमा प्रतिपत्तिर्यस्तस्यागणिताद्यं श्रमस्तत्स्थः प्रतिपद्गणितमपिनजानातिद्वितीयादीनां कावार्ता अल्पचारीरणेपिमूढो
मध्यादिकेनेत्यर्थः मयास्यचमत्कारं प्रेक्ष्यपरीक्षितंनखलुएषः सत्यज्योतिर्वित्किंतु कोपिनत्रस्वल्पकोभविष्यतीति

गणकइवदृश्यते ततःप्रविशतिगणकः आजन्मसिद्धप्रमदापरवशतयामुद्भूतमपिनजानीमः किंतुगणितं तथापिदेशा
तरीयपंडितेः पंचांगयत्रेप्रकटीकृतानांश्रुत्वागतिंरविचरतारकाणांसंभावितःप्रश्नमनुब्रुवतोज्योतिर्विदःकेपिवयंपक्षि
व्यो पंडित० उपस्त्यप्रणामं भगवन्कृताध्ययनं भगवतः गण० प्रश्नरूपं पंडित० ज्ञानं तिकं शिरोमणिर्ग्रंथतभविष्यबो
धेबीजस्थितिः केदारत्नमालालीलावतीदृष्टिपथेनयस्यज्योतिर्विदेशाग्रथमाश्रमस्थः परीक्षक सचमज्ञालंपेरिषज्ञ
पलिरिव अणंरत्नएसासत्यज्ञइसि ओ किंतु कोविणरवतस्त्रच ओदुविस्मदितिपंडितज्ञगल्लेक प्रश्नविषयंब्रूहि ग
णभावसंधिफलदानप्रश्वराः क्रूरसौम्यखगदृग्योगिश्रः हिः स्वभावबलशालीहितासिद्धिमेष्यतिननिश्चयः पारी०
भगवन्नवधीज्ञग्रहणपीड्यतेःयंत्रनस्तद्दृष्टिपजन्यवान्नो गण०स्वगतं अत्रापिस्वाध्यायनानुसारेणसंशयिमेवोत्त
रंवदिष्यामिप्रकाशं धान्येश्वरोस्तिकुजनिः शनिरक्षपतिसंदिग्धानिकानिचिदुदयगलग्नगर्भः केषांचिदात्मगणितेनतथा

अपठितशास्त्रः संदिग्धोत्तरंवदति भावेति अस्मिन्समयेसूर्यादिग्रहास्तन्वादिभावसंधिफलदाः मिथः परस्परं क्रूराणांसौम्या
नांचयद्वाणांदृष्टियंयातग्रहावर्त्तते ईहितकार्यं संस्यति परंतुनिश्चयोनास्ति धान्येश्वरइति कुजनिर्मंगलः शनिर्वर्षस्वामी उदु
नितसत्राणि केषांचिन्नसत्राणांगश्चोःगलन्त तथापिभवत्यवर्त्तमानः क्षितिजन्मचारोमंगलेतिचारोदृष्टिंकरिष्यतीत्यहम
न्ये स्मेति साप्रसिद्धाकापिअनिर्वचनीयसामर्थ्यावेदांगविद्याज्योतिर्विज्ञानायिकासर्वथैवविरतिर्नाशाप्राप्ताकीदृशीरम्याश्ले

457
1796

षानसंचारम्यालिंगनाच अंतर्मध्ये आर्द्रानक्षत्रंयस्याः हृद्येसरागंच मृगशीर्षनक्षत्रमेवंसमंसश्रीकेनयनंयस्याः मृगनक्षत्रतुल्य
नयनाचकमलंसंस्पर्धिहस्तोनक्षत्रंकरश्चयस्याः चित्रानक्षत्रेणचित्रवरोनिचाकांतंव्याप्तमुच्चवस्त्रंयस्याः श्रवणयुगंश्रवणधनि
ष्ठाचरुतश्रवणौशोभनकुंडलेयस्याः श्रोत्रद्वयंशोभमानकुंडलाचरुष्टाः पूर्वाभिलाषोयस्यां अदृष्टपूर्वाचज्ञानतुल्यंज्येष्ठानक्षत्रंयस्याः
ज्ञानेनज्येष्ठाचवर्णनीयत्वेनविशाखानक्षत्रयुक्तमदनतरोर्मूलतोरोहिणी आदिकारणंविविधविलास

पिमन्यदृष्टिंविधास्यतिभवनक्षितिजन्मनाचारः असंबद्धप्रलपनमात्र मस्तेइति परी० न अवमणिएणिगोचरग्रहादु
कक्षोहगणः अस्मिन्चंद्रोदृष्टपरासिसंस्थः सर्वेश्वसिंहस्थतोष्मचकेंद्रतुलास्थबुधोमजीवशुक्राः क्षाराकूरथा
एमेते पंडि० परीक्षाप्रतिसरवीसर्वथवरम्याम्बेषातराद्रोमृगसमनयनापद्मसंस्पर्धिहस्ताचित्राकोतोच्चवस्त्राश्रवण
युगलसत्कुंडलादृष्टपथो ज्ञानज्येष्ठाविशाखावृतमदनतरोर्मूलतोरोहिणीमास्वर्वस्यादिदृष्टपद्माविरतिमुपगताकोपिवे
दांगविद्या परी० सहि एहि दाव अस्मदो उणसम्म पंडि० भगोलसलिलधिसंस्थतोव्यलोकिप्रश्नेनाप्यवकलितो विव
लः रवगोस्तः सिद्धांतागमगणितागतेषणीयाकेदानींजगतिसदुर्लभाकविद्याबेद्यः अवलोक्य अथचिरेणदृष्टः प्रियस्क
हृदेवज्ञः गण० उपस्त्य अधिसूरविनोमिश्राः वेद्यः अधविशेषेणगण० नचेत्कार्यातिपातोन्यस्तर्हि धर्मश्चाज्ञास्त्रविप्लव
प्रश्नायस्मार्त्त अशुक्लसदनंगच्छावः वेद्यः सावकाशो स्मीत्युत्तिष्ठति परी० सहयेतस्मस अणम्मि अम्मसत्थविज्ञादुविस्म
दिइति सर्वेपरिक्रामति ततःप्रविशति स्मार्तः स्मार्तः विक्षेपव्यासंगसेविनामयानकोपिनिबंधोदृष्टस्तथापिइतबंधवि
वाहपद्धतिज्ञः श्रमवान्नान्यत्किंचकर्मंपुस्तकेषुस्वयमस्मिंश्चपंडितस्यपुत्रः किमसाध्यः स्मृतिनिर्णयोधुनामेइतिपरिक्रामति

पुलकयंदंपद्मस्यादिकारणंचसवर्णेज्योतिः शास्त्रप्रसिद्धेनादृष्टपथादर्शितस्थानास्वकांत्यासर्वनक्षत्राणांदर्शितमार्गाच अति
क्रूरग्रहत्यर्थः सरविग्रहितावरन्यसौम्येषथात्तः भगोलइति समुद्रवेष्टितोभगोलोविशेषणदृष्टः समग्रः रवगोलोपिप्रश्नेनावकलि
तोःचेषितः सिद्धांतग्रंथेगणितं यस्याः अन्यन्नदुर्लभाज्योतिर्विद्या ज्ञानवेषणीया कार्यातिपातः कार्यधिक्यंतस्यसप्रमध्येधर्म
शास्त्रविद्या भविष्यति विक्षेपव्यासंगो चित्तपरिभावनान्यासक्तीव्रतेति व्रतबंधोयज्ञोपवीतंविवाहश्चतयोः पद्धतिज्ञः ततु

शास्त्रवचनज्ञः श्रमवान् ननुज्ञानवान् पंडित पुंवोनन्तुपंडितपुंवोपिमूर्खइवदृश्यते पृथग्नेपृच्छावस्तावद्विज्ञातशास्त्रोज्ञेवेति विशेषणद्वारास्मृतिरुपलक्षणस्यात्राचारमाह श्रामानवीति कोकिलवाक्सदृशास्वरामितेः स्वल्पेस्वरैः रचितंयद्वचस्तेनमनोहरा अत्रि जन्मावंद्यस्तत्रस्वरोमुखंयस्याः दंतसंदरंदशनेघस्याः पश्चाद्विशेषणसमासः अपरा अप्राप्यहृदयासरीतिः सभ्यव्यवहारःस्मृति

उपस्त्यसंवेश्रणमेतिस्मार्तः स्वागतमित्यभिनंदयति गणः ब्रह्मन्नप्रथमोत्पन्नगर्भाणांकदासीमेतन्मार्तः मासिषष्ठेष्टमेच पंडि० भगवानसीमंतः क्षेत्रसंस्कारः सकृद्देवानुद्दिश्यः स्मार्तः आः षष्ठेष्टमेवासीमंतइतियाज्ञवल्क्येनवारद्वयमुक्तः पंडि० अस्यांस्मृतोकालेविकल्पोनसमुच्चयः स्मार्तः स्वागतं अनधीतशास्त्रस्यमतायत्रसंशयः नकाशो क्वचिद्विकल्पः क्वचित्समुच्चयोपि परी० जनोतिकं कोवि मुरखो विअ दीसइ एसोणपुत्तेहिदावविणादसत्थोएवत्ति पंडित० ब्रह्मबंधुरपि बालत्वबाद्दृष्टास्मा० किमाचारासा पंडित० यामानविकोकिलकूजितस्वरामिताक्षराबद्धवचोमनोहरा काप्यत्रिजन्मा ननदृष्टदंतना परासरीति स्मृतिमार्गगामिनी स्मा० नरवत्सुसास्माकंकदाचिदृष्टिगोचरः परी० सरोषं अविषाद धम्म सत्थो किंति लोअं विष्प आरसि स्मा० आः पंडितमन्येस्मरीयस्तातपादरप्येवमेवनिर्णितबुद्धिः जन्मनिर्गतं अपिच न यस्मत्योविरोधेक्वचिदपिबलवानर्थशास्त्रीयस्तुकाप्युक्तेधर्मशास्त्रेक्वचिदपिवचनेदेशाद्यपेक्षयाद्यवस्थाद्वयोन्यस्मि न्विषयेक्वचिदपिगदितोधर्मकल्पोविकल्पस्तेनवाक्यमदासमुचिननियतोधर्मशास्त्रार्थएकः पंडि० साक्षे दिगेतसंस्कृतिनानंपंडितप्रगल्भवाणिविमलोकृतश्रुतेः चिरुद्दशास्त्रोक्तविउद्धनाश्रुतात्वयासमाद्यादिमसापिसंशयः परी० सहि अम्म रसत्थमगास्स एदस्स भज्जाए णिस्सम्म पलविदेण अप्पणो जाणत्तणंकिति सम्म अदुसिदं कलेसि पंडित सखि धारयामीति रयतितिमिरंदृशोर्विलासान्दहतिद्रुतंकथाचबोधवीनांजनयतिजडतामयत्नसाध्यंकमपिविवेकमथा मार्गस्थकामिनीपाकपिमानवी सात्वयादृष्टेति वाक्यशेषः मानवीमनुस्मृतिः भिन्नाश्रुतापराशरस्मृतिः कोकिलाविद्रुतशास्त्रेनत्वुक्ताः स्मृतयइति पूर्वस्मृतिमूलस्थदंभुनं अविज्ञातधर्मशास्त्रः किमितिलोकं प्रतारयसि न्यायइति निर्दूषलिखितनेकमकरं विभावितः राज्यसबंन्धेषणार्थंनयाद्यस्त्वनिवेदितइतियाज्ञवल्क्यस्मृतिः अनेकार्थाभियोगेषियावत्साधयेद्बुनि साक्षिभि स्तावद्वासोत्रस्थेन साधितंधनमिति कात्यायनस्मृतिः अनयाविरोधेसामान्यविशेषापरनामाउत्सर्गापवादादिलक्षणान्याया

वलवानुद्दिश्यप्रवर्तमिलाभायोभिन्नलक्ष्यिवरायतः अतोयतेतभाभाविन्यर्थशास्त्रात् धर्मशास्त्रानुसारेण क्रोधलोभविर हितधर्मशास्त्रंबलीयः मानुलपुत्रीविवाहादिप्रतिपादकेवचनेगोदातीरादिदेशाद्यपेक्षयातन्नयोषित्यतिपुत्राश्चाश्यामितिस्मृतिवाक्य स्यविषयइतेप्रतिपन्नस्त्रियादेयमित्यस्मिन्नयतिवाक्येबाधः धर्मकल्पेधर्मशास्त्रेश्रीहिप्रियंवेवा, यज्ञेतेत्याद्योविकल्पः ननु षष्ठेष्टमेवासीमंतइतिस्मृतेविकल्पः किंतुचारद्वयमेवेति स्वस्याज्ञानरूपाप्रतिपालनं दिगंतेति दिगंतविख्यातात्पंत पंडितस्करवाक्पवित्रीकृतश्रवणायाममसत्रि अज्ञातशास्त्रमार्यास्मैएतस्याज्ञानिभिश्चस्यप्रलपितेनात्मनोज्ञानवत्वंकिमि

करोतिश्लोकः परी० समस्तमसमस्तमसपंडि० किंकरोमि क्वगच्छामि आचारेणथमारिक्तव्यवहृतिप्राचीण्यशालि न्यलंप्रायश्चित्तगतंजनस्यनिसरामावेदयंतीस्वयंकालज्ञानवतीविपाकचुरासासुत्कर्षणांसुव्रतासाकांताक्रान्ति र्मंगामिनयनप्रांताधुनानेक्षतेस्मार्तः गणेकप्रतिसंख्येइदंकृत्याहयकृतः समुपार्जितं पंडि० भगवन्किमधराद्रुपा वाप्यायनपरीक्षणमात्रप्रयोजनेनोद्विग्नोसिस्मार्तः आसमारव्यवहारानभिज्ञेभवतिगुणगणाभिमानभाजामपि सदसाप्रतिमानिरासहेतुः सदसिविद्वधसंक्रितंयन्नकथमशास्त्रवधः परास्रणंतद्गणकः स्मृतिमभिनीय अयंदृक्षि णस्यामात्तस्येवकथमस्मान्वरः स्मार्तः विमृश्य आः ज्ञातएकोद्दिष्टभोजनभारास्वस्थकलेवरतामाव्याकूलानः

तिसंशयदूषितंकरोषितिमिरंशोकज्ञानितनेत्रोध्यं दिग्विलासानाछादयति बोधवीनांचतुर्दशविद्यानांमरणवातीहृत्चित्तं जडतामोहः प्रयत्नस्यमार्गंशिक्षित्वं समाश्वससमाश्वस आचारइति प्रथमाश्वासः अलमत्यंतसर्वव्यवहारचातुर्यशालिनी ज्ञान स्यलोकस्यप्रियस्यच प्रायश्चित्तगतं शुद्धिं प्राप्ति अन्यत्रचित्रगतप्रेमप्रायोवद्धाज्ञापयति विहितकर्मणांपरिपाकेचतुराशोभना निद्रातादिरूछादीनि आचरणनियस्याः वेश्यामिर्गं० गामिकटाक्षाकर्णमार्गगामिनयनप्रांतप्रदेशावच कोतातिप्रियासाआचा रोव्यवहारश्चप्रायश्चित्तंव्रतानिचु कालः कर्मविपाकश्चषट्विधंलधर्मलक्षणमिति प्रसिद्धाधर्मशास्त्रविद्याकांताच अद्यत दृश्यत ततः किंकरोमि इत्यादिनाज्ञाकाधिक्य रूक्षाद्वयपरीक्षा पंडितसंगतिरूपंमचनीतीगुणसमूहनगर्ववेनामपि अकस्मा

ज्ञानविजयनाटकेतुर्यसरीक्षणंतद्धस्तंविनावधः स्मृतिमभिनीयश्रवणमनुकृत्यदक्षिणस्यादिशिआर्तस्यरोगिणइवाकुलचित्तो
वैदिकः समीपस्थसपत्नीनितंबशिरोन्यांत्याविचार्यसारिवरहितावदनस्यरुहनद्धांदसस्यगदमध्येवेदोभविष्यतिदुरवस्थंविद्धभवत्व
महापुरुषंवेदपुरुषंशिक्षेतिशिक्षारूपांगेनविहीनः यद्यस्मिन्क्रियाकर्मनासिकस्थ्यं भंगनंछंदसानुरूपंयुक्तं निरुक्तंअंगंज्यो
तिःस्थितिः पूर्वमुक्ताव्याकरणस्थितिर्वक्ष्यमाणाएवंभग्नाअंगानांशिक्षादीनांषण्णांसंधयोयस्य सस्त्रिभवधेहिमदमधुरपाणि

करणःसविधेशयितव्याः पल्लानितंबमभिमथ्यशिरोनमेणकंकेशपाशविकलामतभर्तृकेयं इत्थंविषण्णहृदयः
वायनेनिषण्णोहापुत्रमातरितिरोरितिवदिकायं परि० सहि एहि दाव तरुअदलंद अस्सघरम्मि वेआदुविस्सरि
पंडित० सरविनिखिलज्ञानमद्यनीचचरितंनशक्नोम्यवलोकयितुंतंदुरवस्थंमहापुरुषंयतःशिक्षाविहीनोनचकर्मकल्पंछं
दोनुरुद्धंनचयन्निरुक्तंच भग्नांगसंधिविकलः स्खलनादृष्टोपिवेदसदयंदुनोति परि० सहि अवदेहि मदमडुरापाणि
नी असरोवि अम्हाणि अवि पंडितसं अष्टाध्यायीमात्रभविष्यति कृपुनः प्रमादपराकृतजगतिमहाभाष्यं परि० क
हंवि अ पंडि० अभिनवरसभारा क्रांतिभागान्हिकेषुप्रकटितगुणवृद्धिध्वंससंधिप्रचाराः सरिक्थमत्सानांस्वार
नीयमकारादिविषधरवदनोत्थाकापिपीयूषधारा स्मार्तः किमुद्विजन्मभवत्वारितस्ततः परिभ्रमणं पंडित० अस्माकंपू
र्वात्परिक्षणकाध्वनसंदर्योधर्मशीलास्सामान्वेषणार्थं स्मार्त गणकंप्रतिसरवेयदिज्ञानासिद्धहितावदनयोः
प्रश्नमिहानीदिह्याः कुत्रेति गण० स्वगतं वयंतावदुन्मत्तनायविद्यानामधर्मेणभूपतिनानिर्दिष्टास्तत्परिशोधनंकुत्र
ज्ञानीमस्तथाप्यन्यत्रस्थतंप्रश्नंवदिष्यामः प्रकाशंगणितमभिनीयनास्तियत्रकुत्रापिकिंतुदारिद्र्यदुर्ललितदूषित

नीयशब्दइवश्रयते कथमिवअभिनवेति शोषणान्हि अनिष्टावद्यावन्मुद्राभाष्यंकृतंतदानिंकेतेषुनूतनरसप्रहाक्ष
णाभाक्प्रकटितगुणवृद्धि अदृङ् आरोचरूपेयस्यासाध्यस्तआरोपितः संधिप्रचारोयस्यासाशोषमुरवोत्पन्नाधीयूषस्यामृतस्य
धारामहाभाष्यरूपाअलसानांकथं आस्वादयितुंयोग्यप्रकारोयस्याः सास्त्रिधरीसे अभिनीयअनुकृत्यदारिद्र्यति दारिद्र्य
दुर्विलसितनिवारितोभाग्यभागायस्याः नथापिधैर्यमाश्रित्यअभ्यासतीव्रधिषणागुरुभक्तिभाजांस्वांतंप्रविश्यगिरिदुर्गमिवाधिरो

भाग्यभागाप्याश्रित्यधैर्यमवलंब्यमनस्वितांच अभ्यासतीव्रधिषणागुरुभक्तिभाजांस्वांतंप्रविश्यगिरिदुर्गमिवाधिरो
ते परि० सहर्षं सहिदिट्ठि आवद्धसे एहि दाव तंगा मंगछ अदिंतमहापुलिसेजाणं हि अ ण निवासोविज्ञाणं इतिस
पंडितसंगतिःनिष्क्रांतास्मात्तः वक्ष्यमपि पुंसवनसीमंतशास्त्राण्यभ्यासेनदृढंमईति सर्वेगणकोनिष्क्रांतः इति
श्रीमल्लक्ष्मविरचितेधर्मविजयानाम्निनाटकेतृतीयोंगः ३ ततः प्रविशति प्राड्विवाकः जयेप्रभातेवरजनि नथा
हि यामोदितस्समुदितहिमधाम्निपूर्वंत्यात्साधुनाविरयमेतिसहेचतेन प्राणेश्वरप्रणयहेतुरनन्यभावांवामभवांस
हगतिर्ननांतरेषु अपिच पूर्वस्मियाविरहितामलिकुलाहीनांदीनांमिमांकुमुदिनीनतकेरवास्यां संपश्यतांनकरुणास
मुदेतिकेषांकाप्यत्रभाविनियतः समुयाबलीयाच अपिचनारथांगग्रहीणामृधिरुत्थानेकप्रश्नान्तरभूतासत्कव
रतल्पाधिकोचेतसिकुसः यथा कापूर्णचंद्रेणयुतानिहतिकांतमोसिभानारधिलघ्यमत्रकिंकादुः कदाकाकुटुंबि
निकथंराकाविभास्यान्तरमादिनोन्यथा आदिष्टास्मिभूपतिनासत्कृतेनयत्सभासद्भाव्यव्यवहारादृष्टव्यइतितत्क
रासाधर्मासनसंभावयिष्यतीतिपरिक्रामति पुराअवो अलोक्य अयमेवयस्यास्माकंसदस्यः ततःप्रविशति
सदस्यः सदस्यः कष्टःखलुधर्मः सभासदां मासभांप्रविशतु प्रतिष्ठितःसंस्थितोवदतुवासमंजसंपात्रतांभवति
योस्त्रीणांसहगमनंजन्मांतरेषु स्वामीप्रीतिहेतुर्वर्त्तते पूर्वस्मियेति भाविनियतोदृष्टधीनः केति कोकस्यचक्रवाकस्य कुटुंबि
नीकथंकादृशीत्यर्थः अस्यप्रश्नप्रपंचकस्य आदिम आद्योः प्रश्नयोः राका० विभाइत्यन्तरं अन्यथा व्युत्क्रमेण भाविकाराभा
विकारा इत्यन्तरत्रयं सायंकालेपुनर्भाविनीभविष्यत्कारा विरहरूपायस्याः सा० कृतेनधर्मेण असोसदस्यः धर्मावलोकना
र्थं आसनस्थितिवयस्यामित्रं मासभामिति संस्थितः सभांप्रविष्टश्चेनसमंजसंसमीचीनंविपरीतंभवेत् अथवापियद

ति रागाद्याक्रष्टचित्तोयः कुमार्गस्थंपर्वतच्युतस्थलोपलइव स्वयंमज्जतिनरंपमपिमज्जयति निसर्गोज्ज्वलप्रकृतिस्वर्गो
स्वभावस्निग्धस्यसः मकरवान् जलद्रुद्रइव संपर्युक्तमलग्नवृक्षइव सज्जनोपिदूषयति खलसंसर्गाद्यदः व्यवहारविषयेषुवक्ष्यमाण
षु अनन्तनभदः कृतइतिश्रुत्वाराज्ञाधर्मेणआज्ञप्तआज्ञामाह यदित्यादिना यस्मान्मध्यमाप्योव्यवहारः अनवद्यतासावधानः
तस्मात्तत्विधेयव्यवहारसमीपंभवतामाङ्किनाकिंपितयाकृणानादाद्यष्टज्ञानाव्यवहारविषयाणांअवलोकनेसावधानेन
भवितव्यमित्यग्निमग्रंथनान्वयः अष्टादशव्यवहारविषयानुद्दिशति ऋणादानेत्यादिना ईदृशमणंरूपं अनेनाधिकारिणा
देयं अस्मिन्समयेदेयं अनेनप्रकारेणदेयं इत्यधमर्णंपंचविधं उत्तमर्णंदानधिरादानविधिश्चेतिसप्तविधं ऋणादानं स्वयंग
णयित्वा अन्यहस्तमुद्रितव्यस्यरसणार्थं विश्वासादारोपणं निक्षेपः निक्षिप्तंवापरद्रव्यंलब्धापहृत्यवाविक्रीयतेसमक्षंयत्स

यत्रविप्लवन्नपिनरः किंक्लेनसांपिच योनुयातिकुपथस्थितंनरंपरागलोभभयंकरश्चेतनः गंडशैलइवमज्जतिस्वयं
मज्जयत्यपिसमंदितिभृतं किंच निसर्गोज्वलप्रकृतिसर्गोपिदुर्जनसंसर्गेणदुष्यतएवअतः पाथसामकरवानिवा
ग्रयः सपयुज्वलयशामधादुमः सज्जनोपिरक्षसंसर्गमाप्नुयात्पतिभवति भीतिदायकः भ्राड्डिवाकः गुरुः स्वसुसंद
र्शादक्षयंदुरात्मन्यनन्तनंसणमपिविश्वसितव्यइति यतः श्रृंगिणांक्षितिभुजांदानदत्तानसानरवभूतानंतभू
वांदंष्ट्रिणामन्तसक्षतसाक्षिणांचरितंविश्वसेत् सदः साक्षरोहिविपरीतगामिनः केवलंभवति कार्यराक्षसः विश्वासविम
लचाप्यलक्षतोदुर्जनः सदसिमास्कुरुवनइत्यपसर्पति भाड्डिः अद्यस्वतुचारमुखाद्दृष्टादृश्यपिव्यवहारविषयेषु अनन्तनो
पजन्मनिमितावदाकर्ण्यत्वरिततरंसमाहूयराज्ञाआज्ञप्तं यन्मध्यमामात्याद्दूतमुखेनाम्भाभिः महत्यधीयालब्ध्याद्यनव
हितस्तिष्ठतीतितत्प्रविधीभवतापिऋणादानविक्रीयसंभूयसमुत्थान क्रयसाद्दसंग्रहणंधर्मविभाग
धूताह्वयानांतेषामवलोकनेसावधानेनभवितव्यमिति तत्रच दत्तानपकर्मवेतनादानसंविध्यतिक्रमक्रयविक्रयानुशयस्त
मियालविवादसीमाविवादपदपारुष्यवाचिकपारुष्य

ज्ञेयोस्वामिविक्रयइतिसर्वंवयमिदंकर्मकुर्महेइत्युक्तिपूर्वंमिलित्वाद्यमः संभूयसमुत्थानं विहिताविहितमार्गेद्वयाश्रयतयादत्ता
नपकर्म० दत्ताप्रदानिकमिति लब्धापमिधानद्वयंदानादत्यव्यवहारकर्मवेतनस्यसेवानिमित्तद्रव्यदानस्यशास्त्रीयानेकनाक्यरुक्तादा
नादानविधिर्यत्रतद्दत्तनादानंराजादिकसंकेताद्धनंसविध्यतिक्रमः क्रीडाहास्येनयः पण्यंक्रेतानबहुमन्यतेक्रीनुशयइत्येतद्वि
वादपदमुच्यतेएवंविक्रीतानुशयश्चक्रीतविक्रीतवस्त्वनुशयोपिक्रयविक्रयमस्मरतिनेयंपरस्यविनाज्ञाकारिमहित्यादिस्वा

463
1996

मिदंडप्रतिपादकःस्वामिपालंविवादः ग्रामद्यसंबंधिनः सेत्रस्यसीम्नोमर्यादाविवादः पशून्क्षेत्रेभ्योदाहस्तद्वाराद्युधादिभिः प्रस्पादि
भिःस्वोपघातादंडपारुष्यमुच्यते दंडाज्ञातिकुलादीनामाज्ञाभंगसंयुतं यद्वधःप्रतिकूलार्थवाग्दारुष्यतदुच्यते उपयर्विविधैरपा
छेदनविलोपकर्षणं क्रमप्रमत्तप्रमत्तराजदंडजनाक्रोशोद्घुष्यराजपुरुषेतरजनसमक्षंयत्, चित्तरङ्व्यहरणमारणपुरदारप्रधर्ष
णादिकंभवेत तत्साहसमिति स्त्रीसंग्रहणंतुत्रिविधं तत्प्रकारमाख्यातं पथमंमध्यमोत्तमं अदेशकालसंभाषानिर्जनेचपरस्त्रि
याकटाक्षावेक्षणंहास्यंप्रथमंसमुदाहृतं प्रेषणंगंधमाल्यानांधूपभूषणवाससांप्रलोभनंचान्नपानेमध्यमंसमुदाहृतं सहासनंवि
वेशोनुपरस्परमपाश्रयः कन्याकेशिग्रहश्चैवसम्यक्ग्रहणंस्मृतमिति सम्यग्युक्तं स्त्रीभिर्मंत्रवचः कार्यमधर्मः परस्त्रिया लो
कामंत्यदिवःप्राप्तिः पुत्रपौत्रप्रपौत्रकः यस्मात्तस्मात्त्रियः सेव्याः कर्त्तव्याश्चास्करक्षिताइति एतद्धर्मीकरणेयद्यपिस्त्रीपुंसोःप
रस्परमर्थिप्रत्यर्थित्वंतथसमं व्यवहारोनास्ति तथापिप्रत्यक्षेणकर्णपरंपरयावातयोः परस्पराभिचारेविहितदंडादिनादंपतिनि

स्तेयसाहसस्त्रीसंग्रहणपंधर्मविभागद्यूताह्वयानांतेषामवलोकनेसावधानेनभवितव्यमितितत्रच ग्राह्यःस
मर्थः प्रतिभूर्विवादेभाषानुरोध्युत्तरमाप्तलेख्यहीनः प्रदाधनिनेधनानिनरूपस्यदंडंपणरूपंच ततश्च

जधर्ममार्गेस्थापनीयावितिस्त्रीपुंधर्मारव्यविवादपदंविभागोर्थस्यपेतस्यतनयेर्यस्तत्कथ्यते दायभागइतिप्रोक्तं व्यवहारप
दबुधैः जप्राणिभिर्यन्म्रियतेतद्धनंद्यूतमुच्यते प्राणिभिःम्रियमाणस्तत्सविज्ञेयःसमाह्वयइति तत्रव्यवहारपदेषुदर्शनापे
क्षायामनंदर्शयिष्यामीति महिष्यासेनोस्यजनंभयच्छनायेत्वांचयिष्यतइतिच यद्यद्यन्नदास्यतितदाह मेवदास्यामीति
चत्रिविधप्रतिभूर्दर्शनादासमर्थोग्राह्यः विवादेव्यवहारेअर्थवद्धर्मसंयुक्तंपरिपूर्णमनाकुलं साध्यवद्वाचकपदं प्रकृतार्थानुबं
धिच प्रसिद्धविरुद्धंचनिश्चितंसाधनसमं सोक्षिप्तंनिखिलार्थंचदेशतो - विरोधिच वर्षर्तुमासपक्षादोवत्सादशप्रदेशाव
स्थपरात्मभूवर्णानेकराजनामाभिरंकितं स्मलिंगात्मपीडावत् कथिताहर्नरायकं यदोवेदयतेराज्ञेतद्वाध्यत्वमिधीयते
इति तदनुसारोत्तरमाभुक्त्यं नतुविलंबेनसत्यमिथ्योत्तरंचैवप्रत्यवस्कंदनंतथा एवंन्यायविधिश्चैवमुत्तरस्याच्चतुर्विधं
तत्राधिनाप्रत्यर्थिनंनामसत्यंगृहीतप्रतिदानंप्रतिग्रहलब्धमितिवाप्राङ्न्यायोत्तरंतु तत्राभियुक्तएवंब्रूयादस्मिन्नर्थेननाहम
भियुक्ततत्रचार्थेव्यवहारमार्गेणराजितइति धनिनेउत्तमर्णायधनानिनरूपदंडंचअत्राहंपराजितश्चेदूपकरणंराज्ञेदास्यामीतिपण

485
1996

आकीटमिति चतुर्विधेष्वंडजादिषुशरीरेषुकीटमारभ्यविराटदेहपर्यंतं आत्मातुल्यइतिज्ञानन्कंपंडितस्तृणादिछेदेपिमनःकुर्यात् हानमिति अनकेदक्षाः दानदक्षाः दक्षाबने नेकानिफलानिफलंतिएवंभूतेनानाविधेउदरंभर्तुमुपायेसत्यपिचोर्यंयः करोतिनधिक मल्लास्तितमत्तिकास्वपरिग्रहेविनालब्धेषुनोयेषुनदुर्लभेषुसलभेषुसत्स्वपि अकृद्दहदाहृदयः कथंनुजीवंति किंतुअन्यत्रापि

दु अमच्चे व्यव० धर्मसाधनानि सत्वरमाकारय दोवा० जेआणवेदि सामिइतिनिष्क्रम्यसहसन्यादिभिः प्रविशतिसत्यं शौचंप्रथातुरविरुद्धकरत्वमिद्रः स्थैर्यंजहातुहिमवानचलाचलास्त धैर्यंविमुंचतुमहोदधिरप्यकस्मात्कस्मात्सतास्तृणमणिं पणितंचमिथ्या अहिंसा आकीटमादति नमाविराजसतः शरीरेषुचतुर्विधेषु आत्मेतिजननस्तृणगुल्मविरुद्धदपिकु र्याद्बुधोपिमनः कः अस्तेयं दानदक्षत्वनुदिनेशतशोवदान्याः दक्षाः फलंत्यनुवनंबहुवाःफलानि मनुंचदुर्गरमआविविधै युपायैधिकुर्वाणकर्मनिरतंविरतंस्वधर्मान् शौचं मल्लास्तोयेष्वपरिग्रहेषुनदुर्लभेष्वप्यकृतार्थत्वशोचाः कथंनुजी वत्यवान्यत्रार्थंप्रारब्धभोगोनरकाद्डीयान् इंद्रियनिग्रहः कौलेयकानामथरासभानामनिग्रहस्त्यद्दहंद्रियाणां धन्यपरो ऽपथमध्वरेतांनुरुवेमंडलमुक्तचेताः दानं बलिस्त्रिलोकीदिनभर्तृपुत्रोयुक्तस्वचर्मास्थिगणदधीचिः विजित्यरामःपृथिवी मयछलंयाचमानायमदंयमस्ति दमः आसायमाप्रातरतिप्रभोज्यंगावःसलभाभवंतु चाडायणादिव्रतवी नपापाःसंतःपथिव्यांकथंदरापाः स्यातेपीडयंतु कथमन्यमिहात्मदोषैर्यःपीडितस्तमपिबोध्यनिरंतरंये पीडांभजंति हृदिनिर्मलबुद्धिसारास्तारापिपोत्वलदयोभद्राः प्रचाराःस्युः चाटूनियस्यगदितानिस्ववानुलेपिकरोपिवासिणमसोभ वतुक्षमावान् धन्यास्तएवशतशोपिविनिंदितानायेधानभेदमुपयांतिसुरवस्यरागः इतिसर्वंपरिक्रामति दोवा० एसो अम च्चे तुरंताणपडिवालभंतेचिट्ठिदि० उवसप्पदु महाणुहावाः सर्वेउपसृत्य प्रणमंति व्यवहा० यद्योचितमभिनंद्यसर्वान्

परीतोयंप्रारब्धभोगः कौलेयकानामिति कौलेयकानांश्वनांउष्ट्रेतोयस्यसकोप्ययंलुतेंद्रियनिग्रहधन्यः बलिरिति दिनभर्तृपुत्रः णेकस्वमांसत्यउच्छिद्यआसायमिति भक्ष्येणतत्प्रभृतयः पशवः सलभाः तेइतिनिर्मलबुद्धिबलाः चंडवडुत्वलदयातुत्थायशः प्रचारायधामेतादृशायंआत्मदोषैः स्वयापथ्यः पीडितस्तपीडितमपिबोध्यसततदुःखितदर्शनजातोहार्दपीडांभजंतितेन्यक अपीडयतु चाटूनिइति यस्यवचनानिरुद्राणिसोसौबाह्यव्याधियुक्तोपि क्रोधाक्रांतोपि एष अमात्योयुष्मान्प्रतिपालयंस्तिष्ठति

467
1996

तदुपसर्पंतु भाडानुभावाः निवेशितस्कंधावारोयेनसः नासीरात्मेनामुरवादप्रियंसाहसंवाक्यजनवधादि येषांतेव्यवहारंप्रवर्तयंतुपंचा त्मनः पंचस्वरूपस्यपुरुषंपंचमहापातकरूपंएकः पदातिः अरेगुरुजनमिहिरण्यपथंकस्वलितसुरापानघूर्णितलोचनजलजनल जकथयकिमितिनिरपराधोवराकोब्राह्मणोजीवग्राहंमारितः द्वितीयःपदातिः निष्क्रम्यहेदंडग्रहेमहारकपाटच्चरकिमिति तूष्णीं

तिकाव्यायामध्याहनंशासनंविधायप्रयागेनिवेशितस्कंधावारोडुर्बुद्धिरधर्मः संग्रामायोद्योगमातनोति नासीराच्चुत स्थविनिर्गतेहिसादिभिर्व्याकुलीक्रियते महाजनइति प्रेक्षकजनादाकर्ण्यकोधपरवशेनस्वामिनासमाज्ञप्तोभवतस्तदिदानीमे व प्रचलनुप्रवर्तयंतुचतत्रप्रियसाहसव्यवहारसर्वथदाज्ञापयत्यइतिनिष्क्रांताः व्यव० महापातकत्वेषणायप्रेषितः किंतु चिरयतिक्रोष्टपालः हंदः पंचात्मनोपि तस्यनिवासः प्रच्छन्नस्त्येतावतेबलिंचः ततःप्रविशति पश्चाद्धंदेपुरुषमादा य क्रोष्टपालः पदातिनोच एकः अले गुरु अणमिहि लापहुंगररय अनिसलापाणद्धम्मि अलो अणज्ज अलकरहि किंतिचुंणिरवराहोबराओ बम्हणोजीवगाहं मारिदो महापातकत्तणिमासेदुतीयाणिक्किवहि अभवम्ह मुमारअपाट चउक्किति तूष्णीम् दोसिसिरोधरायारवडमुत्थानाडयंतिः क्रोष्टपालः पापपुलिससच्चं भणकोसि तुमंकिंतिवाण्डारिसंकम्मकरोसि महाप० सगर्वंयोस्मिन्नोस्मिन्नविघ्नमिभवारशोभ्योवराकोयंयतः गलाम्यगम्याम दिरांपिबामिहरामिवपंकजंतंस्त्रीहिजानधनार्थंशतशोनिहन्मित्थितोत्रसंशेपिचमद्विधानां क्रोष्टपालः सप्रत्यभि ज्ञं एसेपंचमहापावपुलिस रणो अधम्मस्स अमच्चे अत्यसआसादोधम्मसासणंनुआरोदेहिरणगल्लम अमच्च स्सवद्धारस्स सआसमिति सर्वेपरिक्रामति सर्वेउपसृत्य अमच्चजेदु अमच्चसामि एसेपंचमहापावेव्यव० अवलोक्य सक्रोधं आः कापुरुषशतशोपिशासितः किमिति पापानविरमसे पंचम० सुरापानाद्विरमेनुसोमपश्चरितमवगुरुः

स्तोसीति हेषाट्चरचोरपापपुरुषसत्संभणकोसित्वंकिमितिवा एतादृशंकर्मकरोषिगल्लामीति अगम्यांगुरुस्त्रियंतदर्थं अगम्याग मनमदिरापानाभक्ष्यंपंचकनकंब्राह्मणसुवर्णंमद्विधानाचतुर्विधपापकरणासंगेपिस्थितेः एतेनसुरायाः स्वर्णस्तेयब्रह्महत्या रूतल्पगः महापातकिनश्चैतेतत्संसर्गीचपंचमः इतिस्वस्वरूपंपंचमहापातकेनोक्त्वाएषयंचमहापापपुरुषोराज्ञोधर्मस्य

अमात्यः अस्मत्सकाशादुर्मन्त्रासनेनारोहयति तेनगच्छामोऽमात्यस्यव्यवहारस्यसकाशमिति जयतुजयतु अमात्यः अमात्यस्वामीए
पपंचमहापापः सोमपः सोमपानकर्त्तुः स्वर्गायेति दुष्टचमसेयज्ञपात्रेमिलितैः सर्वयाज्ञेनैर्निपीतः कटुः सोमायद्वि याज्ञिकानांस्वर्गे
यत्रकेतद्विबुद्धिशून्यैः पुरुषैः स्त्रिग्निसहमधुरामदिराकिमितिनिपीयते देयमिति निपुणबुद्धिभिश्चेत्थंस्याज्यं शिरश्छेदेपि अविधे
निधिदुःकर्मनविधेयंइतियन्नीति शास्त्रंपरिणामंप्राप्नोतितत्रब्रूमः पूर्वपक्षमितिशेषः धनिजनमुखदर्शनंमानवानांकीदृक्त
तदनुधनिमुखदर्शनात्स्वात्मार्थनाभंगश्चकीदृक्समवति तस्मात्स्वार्थमेवकर्त्तव्यमित्यर्थः रूपेणेति रूपादिमध्येयस्येकमपिन

व्यव० कथमिव पंचम० पश्य स्वर्गायदुष्टचमसेमिलितैर्निपीतः सोमः कटुर्यादिभवेत्किल्लयाज्ञिकानांकिंपीयतेनम
धुराविधुरैर्धियानत्माद्दुमुखायमदिरामदिरेक्षणाभिः दंडः० सभर्त्सनं आ०कु०० टिलप्रकृतेर्हिण्यहरणकिमिति प्रहृतो
सि पंचम० सद्गुरूपदेशेन यथाहिहेयं स्तेयंकुशलमतिभिर्न्नेर्विधेयंस्यधर्मेछेदपरिणतिमुपोतीतियन्नीतिशास्त्रं तत्रब्रू
ब्रूमोधनिकवदनालोकनंमानवानांकीदृक्कीदृक्तदनुभवति प्रार्थनायाश्चभंगः व्यव० सदासंतावतानुमीयते अग
म्यागमनमपिकश्चिदाचार्योपदेशोभविष्यति पंचम० अत्रवः संदेहः यतः रूपेणस्त्रीवयमावद्भिनाधनेननिष्पाप्त
वेति पुरुषाः परकामिनीनां यस्मात्तिनैकमपितस्यनिजाप्यगम्यागम्यास्तदुर्लभतराः कथमन्यकांताः दंडः स्मबेद आः पा
पब्रह्मदुरात्मायंकेनापदिष्टोसि पंचम० स्वेनोतरात्मनायतः द्रोणोऽनेनसमघानिपुलस्त्यपौत्रोरामेणशास्त्रमथकिं
पठितं नताभ्यां सौदासपापमिश्रशास्त्रादिविप्रवध्यादोषावहाकिलभवेत्पुरुषार्थमाज्ञां व्यव० कोष्टपालं प्रतिदुष्टदमनं
नायमहत्याहिरमतिनाप्यनुज्ञातेनप्राज्ञेनाकमणीयोयंवध्यघातंहन्यतां कोष्टपालः कणउण उवाएणणंवि
सस्समम् व्यव० प्रथमतश्चिन्नशिरश्चमनतप्तसरांपायथित्वा स्वर्णमुशलेनशिरसिकृतसप्तमश्वसकाष्टप्रचालयतु को

तस्यनिजांस्वपत्न्यपि अगम्यादुर्लभतराः परस्त्रियः कथंगम्याः द्रोणइति समघातिहतः तेजस्विनोब्राह्मणहिंसादोषावहाभ
वेद्यदितहिंसप्रसिद्धोहंशतशः शपआन्करोमि दुष्टदमनइति अन्वर्थनाम्नासंबुद्धिः जयपंचमहापापपुरुषः अकृत्याकरणाना
दिः अनुज्ञातेपश्चात्स्तापंप्राप्नोतिप्रायश्चित्तेनाकमणीयोज्ञोध्यहिंसायोग्यहतेः केनयुनरुपायेनप्येविश्वासामः हन्मःवधोपाय
माह प्रथमतइति यदाज्ञापयत्यमात्यः कसाग्निरिति कसाग्निः दृष्टास्तरणेः व्रवनावेगवंतः पर्वाणेः पत्त्याणेः रथपदवस्मनोथ

467
1996

मंत्रिविरस्युभोदंडव्यवहारोमिद्वार्थाः सर्षपाः युक्तइति श्रुत्यादीनां शुद्धमार्गेर्युक्तः कुलपरंपराप्राप्तैः सत्कर्मभिः संदर्शितः संग्रा
मवाद्यघोषविवर्धितक्रोधोधर्मः प्रधानायद्युद्धाय तीर्थराजप्रयागंदेवोधर्मः शास्त्रधारातीर्थेनरणतीर्थेन इतिधर्मविजयार्थदीपिका
यांचतुर्थांके ४ पराकेति पराकादिभिर्वृत्तैः सदश्वध्वीमहलंप्रदक्षिणीकुर्वन् पुनःप्रयागमुपेत्या चिरात्स्वल्पकालात्पाप
नाशंकरिष्यामि कुरुक्षत्रादिति पराहृतःपुनरागतः अहंप्रायश्चित्तारव्योधर्मोमात्यः देवस्यनचिरादस्मिन्नेवसमयेशत्रुभिः सह

दृषा० जे अणवेदि अमच्चेइति पापपदातिर्निष्क्रांतः नेपथ्ये कक्षाग्निः समरगजारथास्तूरंगैः पर्यायेणवनदद्याप्तनंतु
योमां आग्नेयप्रचलतुयंत्रजालमुष्टेः प्रस्थानन्दपपदवस्मनः पठत्तं उभोसोत्कंठमाकर्णयतः पुननेपथ्येसंप्रतिहृष्यस्त
नदूर्वाभिद्राथैहस्तानिचत्याग्निः कृतमंगलोपचारः युक्तःश्रुतिस्मृतिपुराणादिविहितमार्गैः सत्कर्मभिः कुलपरंपरया
गतैश्च संदर्शितःसमरतूर्यनिनादमूर्ज्जक्रोधोधिरोहतिरथंप्रथवायधर्मः व्यव० वत्सविजयायतीर्थराजप्रस्तादेवः
पचलंतिचसमंततोदशादिक्पथेनमहारथास्तदावामपिदास्त्रधारातीर्थेनात्मनः कृतकृत्यतामापादयावइतिनिष्क्रांतो
इतिश्रीमभुक्तभूदेवविरचितेधर्मविजयनाम्निनाटकेव्यवहारविहारोनामचतुर्थांकः ततः प्रविशति प्रा
यश्चित्तं प्रायश्चित्त० पराकसांतपनकृच्छ्रकपष्टचांद्रायणैः सहमहीवलयं क्रमेणकुर्वन् प्रदक्षिणमुपेत्य पुनःप्रयागं
कर्त्तास्मिनाद्यामचिरादिव पातकानां अपिच कुरुक्षेत्रासराहृतः श्रुतवानस्मिलोकतः देवस्यनचिराद्वृत्तंसंपरायमरातिभिः तत्रचकस्यतय्यः कस्यपराजयोवाकस्यचवीरदाय्याशयनं अपिच नाशोचमस्तिसमरविरतस्यबंधोर्दशांत
रेचविदितकिल्मवर्णभेदात् साधारणंचतनयानपहायशुद्धस्नानंसचेलमपितत्रविधेयमेसमयश्चायंधार्मिकाणां
ज्ञात्वास्नानोपगमस्य संप्रतिहि आस्ताद्यमानहृदतल्पपरांतरालसंचारिदीपतकृतवेषमुगात्रदृष्टिः जंतूच्छेदेन हि
ममास्ति निगृहपाश्चदक्षः स्वयंविशतुमनुरहोनवोढा अपिच कांताकुचोष्महतशीतभरोपुरस्तः संकोचयश्रवणयोपुलकंदरिद्रः

युद्धंजातं अस्मिन्नित्यहमर्थेः व्यं नाशोचमिति युद्धमस्तस्यबंधोराशोचंनास्तिवर्णभेदात्साधारणं ब्राह्मणादीनांदशाहादिकमाशोचं
पुत्रान्विहायदशांतरेउक्तंनास्ति पुत्राणांतुस्ववर्णोक्तमेवेत्यर्थः तत्रदशांतरेपिसवस्त्रस्नानंकार्यमेव आ० छाद्यमानेति आस्ताद्य
मानोयोहृदस्थलपटस्तन्मध्यात्संचारयन्नीतेनकृकंपागात्रयष्टिमस्याः मध्यवस्त्रेणयुक्तपार्श्वनवोढा स्वामिहृदयमाघमासेस्वयं

प्रविशत्यहो आश्चर्यं कोऽतिहृदयतः स्त्रीस्तनोष्णाद्गलनीकृतहृतिप्रभोऽपि शीतपीडितपादयुग्मसंकोचं कुर्वन् निर्धनः संकीर्णाम विस्तारान्तलपटिकांस्त्रीकटिपश्चाद्भागादाकर्षयन्नग्नमाघरात्रीषुवायनंकरोति तरीति तरीष्वपयोनिधिस्तस्यविलंघनेनचित्त मितिच्चंचुर्यस्यैषां संसाररूपसमुद्रकृतोद्वितोपदेशोमहान्मनुबंधरूपोयैः पितः शब्दरूपः समुद्रोयैरिदृशायोगिनोपियस्या गंगाया अगाधत्वलोलमाति हिमेनि हिमाचलनितंबहृत्सडोहकत्रीभावस्यचित्तमुद्रेः कर्त्रीभाग्नरपस्यसवित्रीमातागंगायां

संकीर्णतलपटिकांवनितावितंबाताकर्षयन्त्यपितिमाघनिशीथिनीषु तेनकन्यकुब्जमुपेत्यगंगास्नानेनसहसंग म्यास्विलहृत्तांतमाकलिष्यामीतिपरिक्रामति पुरोवलोक्य अयेप्रियसखिमित्र अस्माकंगंगास्नानमितएवाभिवर्त्ततेतत तुः प्रविशति गंगास्नानं गंगास्ना० अहामहिमातिशयोभगवत्यागीरथ्याः यतः तरीषुपयोनिधिविलंघनेचचुर्ये षांः संसारसागररूपोत्कटसेतुबंधाः अचांतवाक्प्रयपयोनिधयेधिनिस्वसंज्ञस्यगाधमलिलंयत्नयोपियस्याः विमृश्य ह नुमदेकसाध्येरावणादिवधेरामस्यवृत्रस्यमात्रविधेयकमणिरुद्यते कविप्रणामपिप्रणिधेनोमयिसत्यपि अधर्मवधा यदेवस्योद्योगः अपिचहिमगिरिखंडनितंबोद्दसनोद्भवकत्रीपतितत्तनपवित्रीभावसंपादयित्री भवतियदियंस्थित्यापी प्रभूरत्सवित्रीकथमिवनभवित्रीनिष्कृतिर्दुष्कृतानां अपिचविद्युत्परप्राप्तिकामानांवीतरागाणांमप्युपास्यादेवीत्वि पक्षोवयतः व्यथितकलिमनर्थानर्थबीजंविहायोत्थितमज्ञभवनांत्यासाथसंपूरमन्यः पथिचरमपुमर्थप्रार्थनो त्कंठितानां भवतुकृदवसार्थः पार्थवधोः पुरुषस्यप्रेषितंचास्मिन्राज्ञाप्रायश्चित्तमाकारयितुंतत्कृतस्यसमागमोप्र विताप्रतिपालयामितावदत्रेवेतिष्ठति प्राय० इयमत्यसंवेकुतः सत्वरमिवागलसि गंगा० देवस्त्रोधावारादिति प्रणमति प्राय० आलिंग्यानोमयप्रश्नपूर्वकंतत्कथ्यतांनावहिस्तरेणतत्रत्योवृत्तांतः गंगास्ना० आर्यभवत्प्रस्थान

पानंनिष्कृतिर्नाशः कथमिवनभविष्यी भविष्यति व्यथितेति भीतः कलिर्यस्मात्तं अनर्थानामधर्मादीनामनर्थोनाश स्तद्वीजंकरणं अलयूहमध्यादुल्लिखंआविर्भूतंपाथसांजलानांपूरंगंगात्यक्त्वा चरमः अंत्यः पुमर्थः पुरुषार्थोमोक्षस्तस्मिं त्सकानांपुंसांपार्थिवंधोविद्धोः पुरस्यवैकुंठस्यमार्गोन्यः कइवसार्थोभवतुनकश्चिदित्यर्थः राज्ञाधर्मेणप्रतीपालयामि २२

प्रतीस्यामिदेवस्कंधावाराद्धर्मसेनामिवेशात् राजानंधर्मं वर्णानिति नोचेद्वीघ्रंवनंनप्रतियादिचेत् दयापराज्ञुरवर्मद्वाणीविदारि तस्वैकोष्टाग्निः संहृतःसमरणप्रदेशाश्रितासिशामनंकरिष्यसि सः अधर्मः नभविता नभविष्यति दुर्वहेति वोद्दमशक्योयः सर्यस्तोगर्मस्तद्धरणालसायांपरिपक्वयवांकुरत्वाद्दचणांप्राप्तायांपूर्वदिशिनाभिकाचव्यज्यते असन्नप्रसवार्त्तप्रस्तरजोरूप रुधिरधारयेवसंध्ययामलिनीकृतमंबरंआकाशं औकाशवस्त्रंचयस्याःवभूतायांसत्यांवेगवतरयवेननकंपितायेउदयाचलस्था

समयमेवसंधिविग्रहकृशानुः कश्चिदुपेत्याधर्मदूतोराजानमवादीत् यथा वर्णान् विहायश्वतुरश्वतुराश्वमाणांक र्माणिसत्वरमपास्यवनंप्रयाहिनोचेत् किंथाविमुखमद्दिशिरेविभिन्नसंग्रामसीसिरायिताभिसृतः शिवाभिः प्राह० तत्तस्तः गंगा० ततश्चरसुपाकृण्यहृयतांदुष्टस्यदुर्वचोविलसितं अद्यैवास्मत्समुखंथिव्यावासानभवितातिकृतसंकल्प श्वतुर गसेनामुपादायदेवोपिसत्वरतीर्थेराजंमुपेथिवान् प्राय० ततस्ततः गंगा० ततश्चापरेद्यनिर्दुर्वहदिनमणिगर्भमरालसाथां नाकनायकक्रकुभिः परिणतयवांकुरपांडिमानमुपागतायामासन्नप्रसवपूर्वप्रस्तरजोरुधिरधारयेवसंध्ययाकलुषिक तांबरायांप्रचंडतरमारुतादोलितोदयाद्रिद्रुमकुसुमकिंजल्करेणुपटलानुकारिणीप्रतिपक्षदानवकरनिर्मुक्तशास्त्रसहस्र समुच्छलोणितछटानुसारिणीप्रसरतिसमंततस्तरणिकिरणजालेपरेषामस्माकंचव्यूहसन्यद्वयाच्चममतोनिर्गत्य विद्यु न्नभसिसमूहंथसधूसवहंतः कनककटककांतिज्वालपालेलिहानाः प्रलयकुपितवह्निघातकल्पाः समंताद्वनमिवदहंतः यत्नपः संनिपेतुः प्राय० ततस्ततः गंगा० ततोस्वद्वाराः स्वगतिरुदाराः प्रदर्शयंतपरिहृत्यकुंतान् उच्छाप्यवस्त्राञ्चल

लेथांपुष्पाणि तेषांकेसररजः समूहमनुकरोत्यनुसरतीति तस्मिन् शत्रुदानवसमूहेनिर्मुक्तंसहस्रंतेनसमुच्छलत् यद्रुधिरं तस्यछटाकांतिंतदनुसारिणि सूर्यकिरणसमूहेपरितः सरितिस्तिव्यूहरचनायास्थितं विकोशंधूमसरशवर्णंस्वदूसमू हंधारयतः सुवर्णवलयकांतिरिवज्वालातयाशत्रुतेजसोतिशयेनास्वादनकुर्वाणाः प्रलयकुपिताग्निसमूहतुल्याः यदायतः समंतात्संनियेत्ररणचक्रुः ततइतिकुंतान्प्रासान् परितोवर्तयित्वाः स्वद्वारा अस्वारोहा उदारामहतीः स्वर्गतयअस्वारो

471
1996

हणकोदालत्यादिकास्त्राः प्रवर्तयंतः शत्रुसन्यइतिशेषः चक्रैः पार्ष्णिघातिःप्रणुन्नाः प्रेरिताअश्वायस्तेवेगेनशत्रुसन्मुखंतस्मु अविरते
ति अविच्छिन्नमदधाराद्रुद्रुद्दिनंतनोऽमरेभ्यउद्यतेभ्यः प्रोद्दंतावलेभ्योमहाहस्तिभ्यः गाढपत्रैःशरैःप्रेरिताः घनेतिमेघमड
लगिरिशिखरवद्भायेगंधहीपाः स्तब्धापततोधनिर्दयख॰ड्डास्तिछिन्नेभ्यः कुंभस्थलेभ्यः प्रस्तारुधिरसहितमदधाराः गैरिक
समप्रपर्वतोपरितनभूमिभ्यःवर्तीर्णेनिर्झरसमहसनुसरंतु विशेषविक्रांतैरतिपराक्रमवद्भिः शत्रुषुव्यापाद्यमानेषुहतेषुसत्सु

पार्ष्णिघातप्रणुन्नवाहास्तरसाभिपेतुः प्राय॰ ततस्ततः गंगा॰ ततश्चअविरतमदधारादुर्दिनोद्दामरेभ्योघननटवि
कटेभ्यः प्रोद्दंतावलेभ्यः अहितकरविमुक्तैः गार्धपत्रैःप्राणुन्नास्तदितरवनिपेतुः स्वसृभाभ्यः पताकाः अनंतरागिरिकू
टस्पर्द्धिगंधहीपानांपत्तदरुपक्षपाणाछिन्नकुंभस्थलेभ्यः समदरुधिरधाराः प्रस्रवंत्यानुसरुस्तैरभ्रसवतीर्णैर्गैरि
काधित्यकाभ्यः प्राय॰ ततस्ततः गंगा॰ तृत॰श्चास्मदीयमहारथैरथिभिर्विशेषविक्रांतैरतिस्ततोव्यापाद्यमानेषुवि
पक्षेषुहतेषु॰ नतंसत्यंनाहिंसयादिसास्तेयमस्तेयंनाशौचंशौचेनाभिंद्रियनिग्रहदंद्रियनिग्रहेणकार्पण्यदोषाननिंद
नादयत्याक्रोधः समयाचव्यापादितः प्राय॰ महर्षे ततस्ततःगंगास्रो॰ तत्रचभेरीबहुलकमहाप्रस्थदुरुनगाः कृतसुर
तूरदिङ्मुखभुजगर्भाभाः मत्स्यध्वजप्रचलमीनगणाःप्रसस्रुः कीलालनोघतरलाःपरितस्तटेभ्यः प्राय॰ ततस्ततः
गंगास्रो॰ ततश्चक्रमेणप्रवर्तमानेमहावेगास्ते समररभसकृतगाढदृष्टप्रतिपक्षभटारभटीविकटामितहाटककंकटसकटधार
कटारविपाटितवीरकपाटविशालमुक्तातरनिर्गतरक्तरटत्तटीनीतटनाटीतरवाटकवाटनातिभयानकमत्तगजेंद्रघटाकट

सत्यादिभिरनंतादयोहताः भेरीएवमहत्कमठोमहाकूर्मस्तत्रचचपलास्तरंगाभासांकृतश्छिन्नःस्फुरच्चलनयः करदिहस्तो
द्भिन्नशुंडः मत्तवसपस्तेनभीमाः मकारध्वजाएवप्रचलामीनगणायासरुधिरमेवतोयंतेनचपलानद्यः प्रसस्रुः महावेगासेमदाधु
द्धे प्रवर्त्तमानेसतिसमररभसेतिनृपतिधर्मः सहसाजकल्पात्समररभसेतिगद्यानेकविशेषणविशिष्टस्यधुद्धस्यमुखादग्रतः
शीघ्रमग्रंचपलायितमथर्मेरुक्तवानित्यन्वयः किंभूतंयुद्धंसंग्रामवेगेनकृतोगाढोरुष्टोहटोयेस्तारशायेशत्रुभटास्तेषामारभटी

473
1996

हन्यतां हन्यतामित्यादिवाक्यव्यापारस्तत्राविकटंव्याप्तं भ्रमिताअसेरुच्चायेहाटककंकटाः सुवर्णभूषणास्तैः संकटेव्याप्तंघोरोभयावहः
कटार आयुधविशेषस्तेनविपाटितोहतोयोवैरीतस्यकपाटवद्विशालयाद्रुजांतरहृदयंतस्मान्निस्तंयद्रुधिरंतस्यरटंतीशब्दंकुर्वंतीया
नदीतत्तटेनाटितानर्तयंतः खादापक्षिणोयेनतत्कयाहृतानितेषामारटनाउच्चैः शब्दास्तेनाति भयानकंमत्तगजेंद्रघटानांकटानिको
लस्थलानिस्तोभुयद्दानमदोत्कंतदहनवासवोन्नतनदीरातत्सानसमर्थाः राजंकुर्वंतोभिलिंदाश्चभरास्तएवबीटाः रविगायस्मिरत
त्पत्तसनप्रचलनयः पटोवस्त्रंतेनभीतःरम्यसटाग्रथितोयोघटकोश्वस्तल्यसमाकलनश्रवणंतेनकुटितमहीतपाटवमस्मिन्नाम

दाननदासवपानपटुप्राणिनादिभिलिंदविट पत्तसत्पटतर्जितरम्यसटापरिमंडितघोटकघोषसमाकलनत्रुटितार्हितपार
व नाकनदीयकटास्त्रविमोहितसाहसिकानकगोसुखकंबुमिलसद्रणिनादविभीषणशत्रुभुजाघटनाबद्धुलंपटखड्गनटो
द्भटनाटकबंधुकबंधसमुद्यतयुद्धसुखद्युतभग्नमथर्मसुपश्चतवान्सहसानृपतिः प्राय॰ ततः२ गंगा॰ ततश्चतस्माद्भा
नदारवः स्वयमवदारंविधायाचिरविप्रा युक्तमहाविद्यादर्शनाभिलाषीवाराणसीपुनर्गंतुकामस्त्वांप्रतिपालयन निद्रानीद
शाश्चमधिकतीर्थमध्यास्ते प्राय॰ सखेतदहितावदावामपिदेवंदिस्यावर्धावइतिपरिक्रामतः गंगा॰ आर्येणातिदूरे
नीअराजः प्राय॰ सत्यमेव वेणीकृष्णबिलप्रमितपतितंनेतुंचननदनंयांतीनांनचकोनुकोत्सवजुषांगीर्वाणवामभ्रुवां
पारावारानितांबिनीसलिलयोरुन्नालकोलाहलैः संभिन्नःश्रवणोपुनातियदयंलीलामरंदध्वनिः गंगा॰ आर्यसमुपा
गतएवप्रयागः यत्रसोयंवटः प्रलयबंधुरनादिपुंसःप्रस्वापसंस्तरसमाश्रयबालपत्रः अद्यापिपद्मनयन

र्ध्वंयस्मिंस्तत नाकनद्योःभ्रमरमस्तासामिमेनाकनदीयायेकदाक्षास्तेविमोहिताः साहसिकाः संग्रामसंमुखायस्मिंस्तत्र आनकादि
वाद्यविशेषणमिलन्यः पटहशब्दस्तेभयावहमुनाद्यंतेयाः त्रोटयंतः शत्रुभुजानांघटनाबंधंतंस्यामत्यंतंपटायः खड्गैः सद्भनटस्त
स्योद्भटसदरनाटकंनृत्ययास्मिंस्तत्बंधुनाकबंधेन शिरोविहीनकलेवरेणसमुद्यंतव्याप्तसर्वाणियुद्धविशेषणानिकर्मधारयात्समासे
नविशेष्यंयुद्धंयोज्यानिष्क्रांतशोखादितशोखोधर्मः अवदारंयुद्धंनिर्वर्त्तयित्वा प्रायश्चित्तप्रतीस्यदेवधर्मेरित्याभाग्यन वेणीति
वेण्याकछोजलप्रायदेशः तत्रनद्दिसंतत्रप्रमीतोस्ततोयः पतितस्तंनंदनंनेतुंयातीनांनूतनविवाहोत्सववतीनांदेवांगनानांपाराधारः
समुद्रस्तत्प्रयागंगायमुननद्योजलयोरुच्चैस्तरंकोलाहलंमिलितायक्रीडामरंदशब्दकणंपुनातियस्मात्तस्मान्नातिदूरेप्रयागइति ७

वद्वचनं सत्यमेवेत्यर्थः सोयमिति प्रलयसिन्धियेविष्णुमित्रंशयनसंस्तरस्यार्थीभूतानिचालपत्राणियस्यसोयंवर्त्तते अस्मिन्समये विष्णुकांत्यवात्यंतश्यामोयोनेत्रयोरुत्कृष्टंहननोति विस्तारयति सरसरित्कलिंदकन्ययागंगायमुनयोः जाड्यमितिहेमंतवायुलोकानां पाणिसरोरुहादिषुजाड्यं हाहादितिरवेदेसहसाननोति महतीव्यापादिकांत्यविश्लेषं रदेषुदंतेषु अन्योन्याघातजशरीरेसरोमोद्भेदसंपुलकंकंपोष्ठशोष्यादिर्णतांविदारणंकवितयोपश्लोकितः स्फुटतः यतोन्यनटप्रवेशोनास्तिसमुद्विष्कंभः जानुदघ्नेति जानुपरिमितजलंयस्याः साताः सिंधवोनद्यस्तद्वदमलत्वात्पवित्रभूपानापुरस्कृतप्रियतमानेचजलपूरणदुस्तराभवंति वाणेति तवशब्दवः शर

प्रश्नयेवचारं श्रमामः परांनयनयोर्मुदमातनोति प्राय० सखेधुरस्तातीर्थराजोयंतदेतद्दृशाश्वमेधिकं अयंचसमागमः सरसरित्कलिंदकन्यकयोः अत्रहिमार्गेघनिमज्जनोजाड्यंपाणिसरोरुहेषुविपुलव्यापादिकापादयोरन्योन्याभिहतिरदेषुच तनोत्पसहासोहसंसीत्कारंवदनोबुधुरातधाद्यादीर्णतामोष्ठ्योलोकानांसहसाननोति हहहादमितिकोमारुतःअ यंचकवितयोपश्लोकितोराजाशुभासनुमतस्तदेहिसीतासीतयासंगमनपान्हिकादिकंविधायअपराण्हेवेनदश्याव इतिनिष्क्रांतोशुद्धविष्कंभः ततःप्रविशति राजाकविताविभवतश्चपरिवारः कविता महाराज जानुदघ्नसलिलाः सरस्त तत्रयूयंनयनवारिपूरेणान दुरस्ताः किलभवंति सिंधवस्त्वद्भयदुतविरोधिभूभुजांसदैवचस्वयमेवबाणाभिन्ननिजा लसंस्थितोर्वीस्थखड्गमुकुरविधेर्लिपिंराज्यभागविनिवर्त्तमानसाः शत्रवोविमुखतांभजंतीति राजादेवियत्नाद्व र्त्तमानजननाचरित्रमाश्चर्यातुकामास्तदस्मद्विषयेयथवादमपहायययाभूतवर्णयकवि० देवसर्वमेवजानत्यसाधुवर्ण

विदारितस्वभालस्थितांविधेरक्षस्थलिंपिंभवतांनराज्यप्राप्तिरस्तित्यसरस्वतीरवदादेशोवीस्थवर्त्तमानंयज्ञजनसमूहंचत्रिवे मात्रंतच्छ्रोतुकामाः देवस्फुत्यस्तत्सर्वंजानुदघ्नेत्यादिनोक्तमित्यार्थवर्णन् अथधर्मराजेसति ब्रह्मघ्नमध्यमखंडहारियुरुत्त्यगेः तत्संसर्गस्यात्यमहापातकस्याभावाज्जरादिनाभवद्विनघ्नादित्यंचतुर्णामभावात्संचमस्याधिक्यमभावं जरेतिहेप्रथमोधर्म त्वयिदुष्टान्शासतिजराहिजघ्नीभ्रमरोमधुभोमधुपः परोगुरुत्यगामिमहाशय्यागामीकिंचस्तनादिष्वेवाति काठिन्या

475
1796

दिकंनतुश्लोकेचित्याह वक्षोजुवइति वामभ्रुवांस्त्रीणांवक्षोमुचः स्तनाअतिकठिनाः नयनानिपंकजानिवनयनपंकजानि खंजरीटाइवे तिसमासः कर्णेजपाआकर्णायमानातुपि।शुनाः अधरसंघाहासानतुनीचसंगतयोलोकाः इतइतोमातरः वक्ष्यमाणाःसकलवि द्याः प्रतिभामालयंतननर्त्तनालिंगुडिंचातुर्यंतत्परीक्षया आरूढंचेतायेषांतादृशायमितिशेषः प्रश्नानग्निमपथोक्तान पूर्वेवाचकमित्यादीनएकसंदर्भेण अतिविमलमितिवक्ष्यमाणेन अतिविमलमित्यंतग्रंथेनैकवाक्यतामापन्नैः पूर्वेवाचकमित्या

नंनतुस्तोत्रंसंमतिहिजराद्विजघ्नीमधुपोलिंढःसवर्णहारिणाक्षिदेहः परःपृथिव्यांगुरुतल्पगामीत्यियंप्रभोज्ञास तिदुर्विनीतान् अपिचवक्षोमुचोतिकठिनाः कुटिलाःकटाक्षाः कर्णेजपानयनपंकजखंजरीटाः केशानितांतमलिना गतयोष्ठमंदारामधरसंगतश्चहासाः राजागुरुतल्पजाभरनमितश्रोरवरत्नकांचीमास्तेनेपथ्ये इदोइदोमादा ओस वेसमाकर्णयंति कविता राजन्संप्रतिहिहिंसायज्ञेसंस्कृतानांपशूनांस्वर्गविद्याकामुकानांबहूनांक्रोधःक्रीडद्बालका नांगुरुणांशिष्याणांचाध्यात्ममार्गेविवादः राजा० प्रियवादिनीत्वदीयप्रतिभाप्रागल्भ्याच्चेष्टचेतसःसज्जनस्यास्य विषयेकोश्विन्मानकसंदर्भेणप्रलापः यथापूर्वेवाचकमव्ययंकिमथकर्तलायनिष्पीड्येयेतालस्यचनामकिंकि मुज्ज्वलंमुक्तातिनोदिमुखं कीदृक्कीदृशमौक्तिकंबुधनंवज्रंचकीदृक्तदाभंकीदृक्सन्मालयंचरूपणस्यार्थांबरंकीदृशंक शब्दोधिकवाचकः किमुभवेत्संबोधननिर्द्धनेकिंवाधार्थिवबीजमाद्यगरुत्स्योत्सर्पणंकीदृशं कीदृक्हृद्यमिनांच लुब्धचरितंकीदृग्दरिद्रांगणंकीदृक्कीदृग्धोमुखश्वभवनंचेतःसतांकीदृक्कविता० अतिविमलंपुनर्नेपथ्ये

दिश्यामुत्तरदिग्भवे तदेवं अलंतिलंपातालंनामअतलंजलमलंहरति नांदीमुखंकीदृक् अतिलंबदुधनंकीदृशमौक्तिकंअ मलंवज्रंविमलंश्रेष्ठंमन्मथमाल्यमितिबिलंकृपणवस्त्रमविमलं अतिशब्दःविमेति निर्धनंसंबुद्धि पृथिवीबीजंलंगरुत्स्योत्सर्पणंमतिविभ्रांतिक्रांतसर्वपक्षिकंयमिहृदमलंलुब्धचरितमविमलं अधोभरहरमतिविलंबसज्जनोतिविमलं इतउपस र्पंतुदेव्याः एषविषहस्तपर्यस्तोष्णशस्त्रसहस्रसंक्षोभितगात्रबंधोपिनिजपौरुषमाहात्म्येनानुश्चिंतसामर्थ्यः

क्लिष्टकलेवरोविस्वाभाविककांतिप्रसारसोभाग्यमधुरेणमुखपुंडरीकेणदृष्टोऽणोदृष्टर्षिःतावन्नइवसमुद्भासमानोमुनिजनश्लाघनीयचरितो
जाह्नवीतरंगशीतलैर्वाक्यैर्निर्वर्तितसमरपरिश्रमः कविनयोपास्यमानोमहाराजइमंसिंहविष्टरमलंकरोति ओसरत्यत्रतुविद्याः यदि
ति विनयाधिक्यविनम्रमुकुटोधर्मोऽस्मत्समीपधर्मुपयाति यत्तद्धर्मस्योचितं अस्माभिःस्वयं धर्मसमीपंप्राप्यसंग्रामपीडितांगो
त्सोधर्मोविलोक्तनीय इतिमुक्तं पुनर्वाक्यालंकारे देवराजनश्लोकोयत्सर्वदेतिपूर्वोक्तः तंत्रंशास्त्रंनयनकरंरक्षालोकाभिनन्दि

इदो उवसप्पंदुदेवी ओएसोविपस्वहत्थपल्हत्थतिरस्सत्थसहस्समंखोद्दिगतबंधोविणि अपोलिसप्पेण अणु
द्धि असण्णत्थतणोविलसकलेवरोविसहावि अकंतिपब्भारसोहग्गमद्धरेणमुहपुंडरीएणसणुग्घसि ओवज्जोविअ
समुब्भासमाणोमुणि अणसलाअणिज्ज चरित्तोजणहाद तरंग सीअलेहिंवादेहि णिवड्ढिदसमरपलिस्समोफुविराए
उवासिज्जतोमुहाए ओ इदोसिंहविट्ठरं अलंकरेदि राजा० महाविद्यानांभवसरप्रदर्शनार्थंप्रेषितस्यभारुतस्यैवभा
षितं श्रूयते पुनर्नेपथ्ये सख्यः सुतरामेवघटतेयद्विजयिनंराजानमुपेत्यस्वयमेवस्थित्वावर्धयामः यन्मवंदावि
नयभारविनम्रमौलिरस्मत्काशमुपयात्कचित्तेनदृश्य युक्तंपुनः समरविसंस्थुलगात्रयष्टिर्वत्सोऽधुनास्वयमुपेत्य
विलोकनीयः कवि० देवभारुतेनसहविद्या अपिसमुपागता अपिलक्षयेयदयंव्यवहारविदामग्रेसराया अलंका
रविधायाइवाकर्ण्यतेश्लोकः राज्ञ० आर्येकिं नपश्यसिपुरः समागतास्त्वद्वत्सलास्तरुपक्षीबटुलतरंतंत्रंदर्शयंत्यः
सर्वांतनः प्रशांतिसममहाविद्याभिः प्राकृतं प्राकृ० ण आणं णलथि आणं षट्कृत्वस्तला आइदातिदुअणतिल

भुवनतिलकएषसौराज्येस्तिपातालमध्येबलिर्यानरस्त्रियः पृथ्वीतलमध्येस्वर्गमध्येवर्गः सरसंदरीणांगायंतिगोराणियं
शांसियस्यप्राकृतस्यातिवाक्यमनुमोदयत्यलंकारविद्या अथमीदृशइति यथासत्पुरुषेणपाणोगृहीतास्त्रीस्वविलक्षणां
कन्यांजनयतिनयाधर्मेणपाणोगृहीतमात्रेवदृषत्कठोरत्वादिविशिष्टांपिकृपाणिकांशिरीषकोमलत्वादिविशिष्टांकीर्ति
रूपांकन्यांजनयामासेत्याह येनेति कृपणिकारवदुः कालइति यस्यधर्मस्यायंयदीपः खड्गोभुजंगमएव तादृक्पतिपाद

477
1996

कानिकालइत्यादिविशेषणानि देहेनातिवक्रगतिर्नाकुटिलः शत्रुप्राणवायुमोक्षोमहाराजएषाविशेषदर्शनीनांप्रथमाविद्यास्तां
श्लाघ्यते द्रव्यादिसप्तपदार्थे प्रतियादकविद्यांसत्कुलांगनारूपतयास्तौति द्रव्येरिति हेमातरद्रव्यादिषूज्ञानीआत्मैवासीतिज्ञा
यःकरणपंक्तिभिस्तत्यकांतिप्रसारालोकेविशेषज्ञाताःश्रुतसिद्धः ममवायस्तद्रूपाःभावेनात्यंतिकद्रुःखध्वंसान्मकेनस्वि
षयेणसंप्राप्तिर्नामवायआदर्शीसर्वाणिविशेषणानिश्लेषणसत्यामपियोज्यानिवशेषिकविद्यास्वसिद्धांप्रतिपाद्यईशःस्व
रवदोस्तिधर्मप्रत्यक्षोवेदतिसिस्रसंयति यस्यसृष्टिमिच्छयासन्नंजगत्संहर्तुमिच्छयालमेति यच्चिजगद्रक्षकःदेवएषाः

ओएसोणेएसिपाआलभःजम्मि वलिप्पि आणं णलत्थि आणं षट्कृत्वस्तलम्मिसग्गम्मि वग्गो सत्तसंद्दाक्षीणं
गाएदिगोरंइजसंद जस्स अलंकारविद्या अयमीदृशएवमहानुभावः येनसंग्रामांगणरंगप्रवेनेपरमप्रतापद्भुतवत्सा
सिकंपाणिग्रहीतमात्रेवदृषत्कठोरेपिशिरीषकोमलांश्यामापिगौरीतरलापिस्फुरन्नीलसरूपापिसदामनोहरां
सत्कीर्तिकन्यासंभवेत्सापिका अपिच कालःप्रलंबस्तरलोतिवक्रगः क्रूरांतरः कोऽविलंघ्रियस्थितिःविरोधरुग्
प्राणसमीरणासनः खड्गोयदीयः कुटिलोभुजंगमः इतिसर्वपरिकामेति राजा० गद्यास्त्रआदिश्यतां तावत्सारस्क
चार्यः समधुपर्कंमर्घ्यमादायोपास्तिष्ठति सूत्रं० यदाज्ञापयति देवइतिनिष्क्रांतं उपसृत्य प्राकृतं महाराज ई
साविससंदसिणीओ पढमाबिज्जातु मंसलाहिजोदि० राजा० समंत्रममासनाद्दुत्थायांजलिंबध्वाद्वैर्गुणैर्विविधै
र्कर्मभिरर्चनीयासामान्यकीर्तिसरणिः किरणावलिभिः लोकेविशेषविदितायुतसिद्धरूपा भावप्रलोभितपनिर्त
ननीलमेव इतिप्रणमतिविद्यासिस्रस्तवासमुत्सन्नलीयते संजीहीर्षयास्यपातालिनगतः सदेवः सरवदोस्त्र

स्पाश्लाघनीयाविद्याश्चनांप्रणमनुमहाराजधर्मः प्रणादिपदार्थेषुकतिचित्सदार्थान्न्यायविद्याचरित्रविशेषणत्वेनक
थयन्स्तौतिपातिव्रतइति हेमातन्यायविद्येगोतमनइतिहेतोर्भवति क्षमाद्रताहेतुमाह यस्याः न्यायविद्याश्चरित्रंचास्त्र
यादिभावांश्चसारादिवत् पातिव्रत्यप्रमाणंयस्याः स्वामिपादाब्जमेवप्रमेयंज्ञेयं अन्योन्यविजिगीषुकथाजल्पः स्वस्यः
सृष्टज्ञानिद्रव्यत्वादिवर्णनीयत्वेनयस्यास्तथोक्तायाअवयवानांप्रतिज्ञाहेत्वादाहरणोपनीयनिगमानांपंचानांज्ञानमन्ये

पांतार्किकव्यतिरिक्तानांकदाचिन्नास्ति यस्यांवादस्तत्वबुभुत्सकथांकनोदृष्टः सर्वत्रदृष्टइत्यर्थः यस्याश्चास्त्रिंकपटगतिरहितसा धीनांदृष्टांतश्चप्रारब्धेति अदृष्टसमवायपरमाणुकर्मभिः करणैः ज्ञानेछायत्नयुक्तश्चासौकायकर्त्ताचक्षित्यंकुरादिकर्तृजन्यंकार्यत्वाद्घ टादिवदनुमितोयः सर्वैःसमुपास्यते कल्याणंददातुइयं अलंकारविधासभाजनायभूजनायसख्यतेत्यर्थेत्वसालंकृतिशब्दार्थालंकारसहि ताप्रसादादिगुणवती अनेनव्यंजनयभरततपस्वीभूत्यस्वरूपासाभारती काव्यरूपाविशेषणश्लेषेणनायिकाचव्यज्यतेसमेताप्रा

ने प्राकृ० देव एसा अरखवादसलाहणिज्जाविज्जाणंपण मुहमहारा ओराजा पातिव्रत्येप्रमाणंचरणसरसिजंभत्तु वप्रभेयं जत्यःस्वल्पःसज्जातेरवपक्वलनानापरेषांकदाचित् नोदृष्टः क्वापिवादश्चलत्पगतिरहितंकिंचयस्याश्चरित्रंदृष्टं तोःनन्यभाजामितिजननिभवत्याहतागोत्रमेन इतिशिरस्य'जलिघटनविधाप्रारब्धयोगपरमाणुगुणक्रियाज्ञानेषणा कृतिविदंवितकार्यकर्तृक्षित्यंकुराद्यनुमितः समुपास्यतेयः श्रेयःसतेदिशतुविश्वगुरुर्महेशः कवि० देवेयमस्मदुपास्या त्वत्सभाजनायसालंकृतिगुणवतीप्रविलीनदोषाच्चतोजननविदुषामपिरंजयंती शृंगारहास्य करुणादिमतीसमेतास भारतीभरततापसमान्यमूर्त्तिः राजादंडवत्प्रणमतिविद्यामहाकाव्यसमुत्पन्नमनोवृत्त्याविनाशिने अज्ञानांशेरसुरत्नव्या दात्मानवरसात्मकः प्राकृ० महा रा अरसो देव इदीहि अअथसूदस्स तावसस्स माणणी आलक्खि विज्जा कवि० द स्सारविंदचरणाधररक्तवर्णांरोमावलीचुकुरपाशकटासरक्तो– दंतश्रुतिस्मितसमाश्रितशुक्लशोभाविद्यानमस्व नृपतेप्रकृतिप्रगल्भा राज्ञा सहथ यामेनामजामेकालोहितशुक्लकृष्णाजननिंत्रीजननामितिस्फुवंतिकापिलो इतिप्र णमति विद्या संसारकृत्यविमुखचिलचेतरनोपिलिंपेपएवसमुपाश्रितभोगबुद्धिः नोवामहानगुणवानपियस्तथापि

वा महाकाव्येति आज्ञानांशेरसवत्काव्यज्ञातचित्तहत्याविनाशितेसतिप्रकाशमानोनवरसःस्वरूपस्वरूपआत्मात्वांरसेत् महारा ज्ञएषादेवहूतीहृदयप्रसूतस्यतापसस्यमाननीयाकापिविद्या हस्तेति हस्तात्पादारक्तवर्णारोमावल्यादोक्तश्वेतवर्णादंतका तोस्मितेचसमाश्रिताशुक्लशोभायस्यातांप्रकृतोप्रगल्भाविवेककरणीसांख्यविद्या मैत्र्यादिति मैत्र्यादिशुद्धानांहृदये आश्रितः सन्ममधियस्यासामहेश्वरः परउत्कर्षेनवर्णनीयोयस्या हृद्यामनोहराःनवद्यचरिताशुद्धचरिता नीलीति अत्रशुक्लादेहवि

479
7996

वरान्मंदंनिर्गच्छन्मारुतेःमूलाधारचक्रलीनकुंडलीनींकामाख्यसहस्रदलकमलमध्येध्येयः परमात्माकल्याणायभूयात् ओड शादलदृदक्षोगुरुतोज्ञेयआत्मापापाद्भेत् प्राभाकरेति संतिवेदोक्तानिकर्माणितेष्वासक्तानिकर्माणितेष्वासक्ताईशेःननु रक्ताइयंभारतीमीमांसाव्याप्तेस्यतामिति पूर्वेणान्वयः प्रभाकरेणप्रभाकरमतेयाप्तमुभयभागस्तदवाच्यस्याःसाभट्टेनलो

विश्वैकवंद्यचरणः शरणंसतेस्तु कवि त्वामियंदिश्यावर्द्धयति मैत्र्यादिशुद्धहृदयाश्रितसत्समाधिर्नासायदत्त नयनाविमलासनस्था एषामहेश्वरपराविधतासमालाहृद्यानवद्यचरितान्पवोगविद्या राजा देविमहायोगिभिरु पास्यमानंतेपादपद्मंनमामि विद्या० नीलीकर्मविशुद्धदेहविवाराज्यं दोलुसन्मारुतेर्मूलाधारविलीनकुंडलिनि कामाख्यमूर्ध्निस्थिते ध्येयःपंक्तिशतारमाज्ञिलजेसव्यायभूयाद्धरज्ञेयः बोडशपत्रहृत्सरजेपायात्पुराणःपुमान् क वि·देवेस्यतां प्राभाकराकीर्णमुरवारविंदाग्रहोपदिष्टकृतमंडनः श्रीः सत्कर्मसत्कापुरुषपरस्मिन्नचानुरक्तानुभारती यं राजा सप्रश्रयमंजलिबंधान्यायानयेतपतिदेवतानांविग्रहेष्यागृहमादधाने विध्यर्थवादाकुलितांतराले नामा निज्ञालेतवपादपद्मं विद्याः एकस्मादपिज्ञातानांयद्दृचित्र्येणदेहिनांवैचित्र्यंसरवदुःखेसविधिस्तशुभावहः कवि· हेतश्रांतनिवारणैकतरणिःप्रोद्यत्प्रभाधोरणिर्विश्वेषामपवर्गमार्गसरणिर्ज्ञानानिमंधारणिः विद्याधीवरधीवराधि पस्कताकालीनवकाकृता भूपालेंद्रसभाजनायभवतः प्राप्तयमालोक्यतां प्राकृ० अल्लविज्ज एउवासणं करदुदेवो

केउपदिष्टा अद्भुतामंडनमतेनश्रीर्यस्याः श्लेषेणप्राभाकरेणत्यादिविशेषणानिसत्कुलांगनायामपियोज्यानिपतिदेव तानांविद्यानांमध्येन्याययुक्तेनविग्रहेईशेपिनास्तीत्याग्रहं कुर्वति विधिर्यजेतेत्यादिरर्थवादोःसख्यमित्यादिस्ताभ्यांयुक्तं म ध्यंयस्याः ईशेनुरक्तत्वात् हेवालेमीमांसे एकस्मादिति एकोसन्नानामपि यस्यकर्मणोवैचित्र्येणसविधिः सत्कर्मतेधर्मस्य

ऋभावुहोस्त देहपातेंद्रधर्मद्वैतांधकारनिवृत्तौमुख्यसूर्यरूपाप्रोद्गोत्कृष्टप्रभाधोरणिः कांतिसदायस्याः अपवर्गोमोक्षस्तन्मार्गस्यस
रणिर्मार्गभूताज्ञानाग्नेर्मंथारणिरभिव्यक्तिस्थानंधरबुद्धिश्रेष्ठायोधीवराधिपस्तुताकानीनः सत्यवतीकन्यावस्थाजातोव्यास
स्तन्मुखेवासन्नाइयंविद्यावेदांतविद्या आलोक्यतां स्वयेति शेषः ब्रह्मविद्यायाउपासनंकरोतुदेवः महनीयेति पूज्यस्वरूपा अमू
र्तेब्रह्मणि अनुरागोयस्यास्तांदर्शनोत्कंठयेहतुर्यंतइतिजरठेति यामाया असत्यामायाविमुक्तः संगोयनंतंपुरुषमीक्षंस्वगुणं
प्रदर्शनेन अनुरक्तंकरोति जरठाहृद्यापिभवति वेदांतविद्यातांमायांबलात्कारेणदूरीकरोति वेदांतविद्यास्वसिद्धांतप्रतिपाद्यश्वरोक्ति

राजा देवीमहनीयमूर्तिममूर्त्तानुरागांरागादिभिरकवलितांचिरमारभ्यदृष्टमुत्कोस्मियतः जरठाप्यसतीविमु
क्तसंगंपुरुषंस्वीयगुणप्रदर्शनेन अनुरंजयतिप्रसद्यताभवतिकापितिरस्करोतिमायां विद्या श्रोत्रेक्षणादिकरणैर्विक
लापिचेतः शल्योपिधर्मरहितोपिनसंगतोपि कूटस्थतामति भजन्नपिमायिकोयः साक्ष्येकरंकजगतः शरणंसते
स्म प्राह० इदाइदो आसणंइउवविसंदुदिवि ओसर्वायथाचिन्नमुपदिष्टाः अलंकारविद्यावत्सभाराष्ट्रविषयसंग
तानामष्टादशस्मृतीनामयंसंदेशः राजा किमाज्ञप्तमंबाभिः विद्यात्वत्सभाजनोचितेपिसमयेयदस्माकंविलंबः स
कर्मविपाकंपुरस्कृत्यवर्णाश्रमनियंत्रणार्थमेवेति वत्सेनाप्यवधातव्यं राजा सहर्षं० यदस्माभिर्विधातव्यंदेवीभिस्तत्स
यत्नतं अहर्वः पक्षपातोयं भूयानयमनुग्रहः कियत्संपादितंमातृभिः अलं० वत्सकिंसंपादनीयं पामरस्त्रीणाम
रण्यरोदनप्रायं स्त्रीत्वविधिज्ञानिगुरुनुपास्य ज्ञात्वापिदुःखसरणिंनरकप्रभृतिगाढानुरागकवलीकृतमूढचि
त्ताः पापस्यतस्यरिणतेरपिनस्मरंति तथापिमहाभयप्रदर्शनेनज्ञानेः शतेर्हसंगतप्रायोसौलोकः सर्वोपि राजा किं

पूर्विकामाशिषमाह श्रोत्रेणिनसंगतः असंगःएकएवसन्साक्षीचिद्रूपेणशरणंरक्षिताइतइतआसनानिउपविशंतु देवयः हेवत्सध
र्म संगतानामिलितानासमाजनंपूजानियंत्रणार्थंनियमनार्थं अवधातव्यं ज्ञातव्यंयदितिविधातव्यं करणीयं अयंवर्णाश्रमनि
यमनरूपोपूर्वानवीनः पक्षपातः अयमेवभूयान् महाननुग्रहः मातृभिःस्मृतिभिः शास्त्राणीति पापंतत्परिणामंनरकमपि २७
चेत्यर्थः उपसर्गमंथरानपुंसकाः वत्सोधर्मः प्रमाणमाज्ञाद्वाचितिशेषः कर्त्तारमिति कर्त्तारंभोजेति न्यायविद्योपदेशः ७

481
A96

मंत्रमात्रमूर्त्तियज्ञेतिमीमांसोपदेशः प्रकृतिविभिन्नमितिसांख्योपदेशः सर्वात्मन्सर्वस्वरूपेलक्ष्येतद्दृश्यमानंप्रपंचजालंमि
थ्यास्फुरतिगतिपुनरेकएव त्वमितिसांख्योपदेशः वेदांतविद्योपदेशः एकांतमेकनिश्चये यथानथापरिशीलयन् एकाग्र

तद्दृश्यप्रदर्शनं विद्या० निरयेतिपतंत्यधर्मिणस्तगुरुन्मादिषुसंभवंत्यथपशुपक्षिषुसंसरंत्यथोमनुजानामु
दरे ततः परं तत्रचप्राक्तनकर्मयोगेनदुर्दर्शनाः केचनकेपिदुर्भगास्त्रीत्वामयग्रस्तकलेवराः परेव्यंगादिरा
विकलास्तथेंद्रियैर्निसर्गतः केप्युपसर्गमंथराः राजा ततः विद्या० ततश्चेतावदाकर्णनमात्रेणसर्वेपिसत्त्रासाः
पूर्वकृतदुष्कृतेसानुशयासर्वथैववेमुख्यमधर्माद्भजंतस्त्वदनुशासने प्रणामयंति विलीनस्यत्वदरातेर्नोप
लभ्यते वार्त्तापीत्येतदाफलय्यवत्सः प्रमाणमिति राजा नास्मात्परंविधेयमस्तिसर्वा विद्याः वत्सेदानींकृ
तकृत्यस्तद्भगवदुपासनयैवनीयतामयं समग्रः राजा उपदिशंतुभगवत्यः विद्याः कर्त्तारंभजयजमंत्रमा
त्रमूर्त्तिजानिहि प्रकृतिविभिन्नमादिदेवंमिथ्येतत्वयिलसतिप्रपंचजालंसर्वात्मन्जगतिपुनस्त्वमेकएव रा
जा० देव्यः नानाविधाराधनश्रवणेनव्याकुलीकृतोममांतरात्मा नेपथ्ये राजन्सर्वाणिशास्त्राणिनमस्कृत्य
विसर्जय भजपर्वतजाकांतमेकांतपरिशीलयन् सर्वेसमाकर्णयंति विद्याः सम्यक्कृतमुपासनया राजासो
लिबद्धंत्वद्वचनेपिममतथैवसंदेहः विद्याः वत्सकिमिति मुग्धोसिसर्वासामस्माकमेकएवाशयः यतः वै
दोषिकैः कपिलशास्त्रमनानुगेश्वरयासानुगेश्वरकथितोमतभेदतोयः योमंत्रमूर्त्तिरथयः कथितःपुराणैः
सायंहिमाचलसुतादृदयाधिनाथः नेपथ्ये राजन्नेवमेतत् असहन्नपिशाद्यवाच्यतांसमुपास्योयमनेकना

यमेवाह योमंत्रेति असहन्निति अयमीश्वरो अनेकनामभिः ब्रह्मादिनामभिः अमुष्येश्वरस्य नानानामस्कारोनतु

वस्त्रनिमामिति मध्यमविष्यत् भवद्दर्शनमानं ध्यानमहार्घेति कुवलयलोचनांपार्वतीं हिमस्फटिकवदुद्दटासुंदराकांतिर्यस्यसः अधिकक्रांतिश्चंद्रखंडएवमंडनंतेनश्रीः शोभायस्यसः मतुनवहिमेग्यइत्याह चित्तांतर्वृतिधर्मामानसोपचारैरशेषजनयति उत्सर्पति विकटैः प्रथमंगंधग्रहणार्थंप्रसारितैः पश्चात्संकुचितैः प्रसरद्भिः फणाभीमायेहारसर्पास्तेषांनासापुटैर्निपीतः घृष्ट

मणिः विविधास्त्वभिधास्यमुष्यमहिवल्ले विद्याः वत्साध्यायतो भगवान् भूतभव्यभवन्नाथः अर्द्धांगकुवलयलोचनांदधानः प्रालेयस्फटिकधराधरोद्दटाभः उद्दामद्युतिशशिखंडमंडनश्रीश्चित्तांतर्विलसतियः पुमान्वृणाणः राजा प्रणिधानंनाटयतिनेपथ्ये वत्सभूजयस्वमानसोपचारैः परमेश्वरंराजा सकाम्रचित्तंपुनर्ध्यात्वा उत्सर्पिदर्पफणाभीषणहारसर्पनासापुटैर्विकटसंकुचितैर्निपीतः पाटीरकुंकुमसिलक्ष्मणानाभिबंधुगंधसदाशिव मथामनसार्पितस्त अपिच गुंजन्मधुव्रतघटोत्पटपक्षवातज्ञाताभिघातरभसप्रस्तरत्सरागं संकल्पकल्पितमतार्कितगंधधाममंदारदामतव पादद्युगेर्पयामि अपिच गंगाजया तटगतामिव द्रष्टुकामः श्यामप्रवाहइववासरमत्तजायाः उत्पातकेतुरिवमोहभरस्यधूपः श्रीविश्वरूपहृदयेनमयाकृतस्त ७ ७

चंदनकेसरयुक्तकस्तूर्योबंधुस्तत्साहितोगंधश्चंदनं गुंजादिति नदन्मधुकरस्यमहान्यः पक्षवायुः स्तत्संमूर्छनयोभिघातः वेगरोधप्रसरन्परागोयस्यतत्मनः कल्पितं अननुभूतसौरभाश्रयं मंदारदामकस्य दृक्षपुष्पमाला गंगामिति हेश्रीविश्वरूपजठास्थगंगांदृष्टुकामः प्रथमइवशब्दोवाक्यालंकारे यमुनायाजलौघवत् अज्ञानौघस्यनाशस्तूचकः इवत्कल्पा मनसाधूपः कृतः हंससारस्तमुद्दारप्रापक हंससारदीपविश्वप्रकाशक ७ ७ ७

तनाग्रेसंकल्पनसदीपोरचितः यस्यदीपस्यकांतेरभास्याविवशेषरविः सतापानुपूर्णचंद्रोपिक्षीणोभवति नुशब्दोवितर्के माधुर्येणि हज्ञानकाष्ठंहविधातः माधुर्याधिक्यतिरस्कृतामृतोयदपेउज्वलंशुद्धं मनसाज्यादिनाविधंशांतियुक्तमनः कल्पितं अन्नाद्यंनिवेद्यतंसंतोषकरमस्त लक्ष्मीति विष्णुवक्त्रेंदुरानतमुकुटमणिकांतिसदाभिर्नीराजितं विश्वकगुरादक्षायणीसहचरस्य पादांबुजंनमामि युष्माकंविद्यानांप्रसादवशान्मेनिर्दोषमिष्टंजातमितिशेषः इष्टमाह पातइति सर्वशत्रुसमूहः क्षयंप्राप्तः

यत्कांत्यलाभविवशेनुरविः सतापः पापः क्रमाद्भवति पूर्णनिशाकरोपिदीपः पुरस्तवभवार्णवकर्णधारसंसारदीपरचितः समनोरथेन अपिचमाधुर्यसंपदवधीरितेक्षुगर्वमन्नाद्यमुज्वलमनेकविधंविधातः स्यांतेनशांतिकलितेनरुतंनिवेद्यविषक्तमापरितोषकरंतवास्त नैपथ्य प्रणम्यतापरमेश्वरः राजा अंजलिंबध्वा लक्ष्मीविलासिकमलासननाकिनाथवदनस्यमौलिमणिदीधितयोरणाभिः नीराजितंत्रिजगदेकगुरोरमांहिद्वक्षायणीसहचरस्यपदारविंदं विद्याः वत्सचयंतावदेतस्तवस्तचरितैःसंतुष्टः स्मस्तदीयतांतावदभीप्सितं राजा देवीनादशनादवफलितमनोरथस्यियतः युष्मत्प्रसादवशातः प्रियमक्षतमेयात् क्षणात्क्षयामशोषविपक्षपक्षः साक्षात्कृतोसुरतिदक्षसताधिनाथः क्षोणीभरादृततलावशगाक्षमाच तथापीदमस्त आसाद्यासदेववतुभवतु भवोभव्यतः पद्मिनीनां प्राणाधीशः प्रियाणिप्रथयतुहरताद्विघ्नराशिंगणेशः हन्यात्कन्यादिमाद्रेः कलिबलमखिलंकिंचवर्णाश्रमाणां श्रौतस्मार्तक निषाहरिहरपदयोर्भक्तिरव्याहतास्तविद्याः वत्सजगतइवनवापीयमेवाशीः यथा ७ ७

शिवसाक्षात्कारेस्फुरति क्षोणीभरदृप्तिः पर्वतैर्युक्तं स्वरूपंयस्याः दृष्ट्वावशगा आयासादिति विष्णुअथाद्दक्षतु शिवोमंगलदास्त कमलानीशः सूर्यइशनिविस्तारयतु पार्वतीसर्वकलिबलंहरन्यात् वर्णानांब्राह्मणादीनां आश्रमशब्देनब्रह्मचर्याश्रमिणोलक्ष्यंते श्रुतिस्मृतिप्रतिपादितधर्मप्रवर्त्यानिष्टः स्तु अहरिहरपदाब्जभक्तिश्चास्तु गिरेः कैलासस्येशाध्वर्यसूर्यस्तेजोविस्तारयतु शक्तिःशिवाउत्कृष्टां महतींशक्तिंसाम्यर्थोविस्तारयतु ७ ७

रात्रीशरखंडेनचंद्रकलयाउद्भासिराजमानेभालंयस्यतस्मिन् शिवेलक्ष्मीपतौविष्णौचभवतस्तवाविरतेसततमचंचलाऽ
व्यभिचारिणीभक्तिरस्तु श्रीमद्देवगुरुताज्ञातंधर्मस्कंदादिकं इतिज्ञापितमस्माभिर्नवनाट्यप्रकल्पितं अर्थः वाच्यस्य
सर्वोपिज्ञस्यात्मानोबभूवतुः यद्योस्तथापिचकानेनाटकं दीपिकोच्यत ? सर्वथाव्यवहारस्यनिषेद्धुनार्हतायतः को

विष्णुर्व्यापकतोद्दातुजगतामैश्वर्यमीशोगिरेस्तेजस्तीव्रकरस्तनोतुविपुलंशक्तिश्च
शक्तिंपरां विघ्नंविघ्नहरोहरत्वविरतरात्रीशरखंडोद्भुमद्भावेभक्तिरचंचलास्तुभवतो
देवेचलक्ष्मीपतौ राज्ञा पुनः काइदृशीनमत्कृतिरियंदृश्यंतभवतीं
नां विद्याः तदेहिवत्सदेवतावत्साधयामइतिनाट्येनानिष्क्रांताः सर्वे श्रीः
इतिश्रीमच्छुकभूदेवविरचितेधर्मविजयनाम्निनाटकेनायकानंदनोनामपंचमोंकः समा
प्तः५
श्रीराम जयराम जयजयराम गोपाल कृष्ण वासुदेव

कोधर्मस्यविजयंबुध्वाधर्मेप्रवर्तनां २ नप्रतिपादकंकिंचित्स्याद्द्वयोः प्रतिपादकं तोभूदेवभवानीशंकरारव्योनामकीर्ति
नात् २ असंबद्धांमिमंलोकंकुर्वानेदृतकिल्बिषं तोब्रह्मसंकृतस्थावीशांतरात्माहृतुजीवकः ४ इत्येवंचिच्चतुर्द्वतिसंसारा
द्विविमोच्यतां नवत्वष्टसुधांश्चद्वेशोभनेतद्विभाषितं ५ मार्गमस्तकलक्षायांपंचम्यांपुस्तकंमुदा ६ इतिश्रीमद्द
भवानीशंकरविरचितायांधर्मविजयव्याख्यायामर्थदीपिकाख्यायांपंचमोंकः ५ समाप्तमिदंनाटकं श्रीः ७

२९

485
1996

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

496
1996

इतिधर्मविजयाख्यनाटकसटीकसमाप्तोयं पत्रें ३०